

ریالیزی جادوویی

له رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیای به ختیار عه لیدا

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۲/۱۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۶/۲۱

هیوا وهیسی^۱

مأموستای بهشی زمان و ئه ده بیاتی ئینگلیسی زانستگای رازی کرمانشاه

محهمه دزاهید سه عیدی ته بار^۲

دهرچووی زمان و ئه ده بیاتی فارسی

عه تا ئه لماسی

دهرچووی زمان و ئه ده بیاتی به راوردی

کورتته

تیکه لاوی راستیه کانی ژیان له گهل دابونه ریته کان، برپواکان و خه یال به روه ریه له راده به ده ره کانی خه لکانی ناوچه ی کارائیب که نامیته یه که له بیر و برپوای کۆیله ره شه کانی ئه فریقا له گهل نه ریتی سوور پیسته کانی بهر له کۆلمپ، هۆکاری سه ره له دانی شیوازی نووسینی ریالیزی جادوویی بو. به لام سه ره پرای پالدانی ئه م ریازه به ئه مریکای لاتین و گابریه ل گارسیا مارکیزی کولومبیا یه وه، ناتوانریت ئه م شیوازه نووسینه به ته نیا تایه ت به ئه م ناوچه به بزاین، چونکو سووچگه لیک له ره چه له که سه ره تایه کانی ئه م شیوازه نووسینه، ده بیت له ئه ده بیاتی رۆژه لات، ئه ده بیاتی خۆمالی و ناوچه یی ئیراندا بيشکین. به م بینه رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیا، یه کێ له پرۆفیشنالترین رۆمانگه لی کوردیه که به ختیار عه لی هه ولی داوه له چوارچیه ی ریالیزی جادوویدا پيشکه شی بکات. له م روه وه ئه م نووسینه ده یه وه ی چۆنیته ی به کارهینانی تیکه که کانی شیوازی نووسینی ریالیزی جادوویی له م رۆمانه دا، بختاه بهر ره خنه و لیکۆلینه وه. توژیته وه له دۆزراوه سه ره تایه کاندای پيشان ده دات که ئه م رۆمانه نووسراوه یه که که زۆربه ی هه ره زۆری تایه تمه ندیگه لی ریالیزی جادوویی تیدا به و نووسه ره به هه موو شاره زایه وه و به دوور له هه ره چه شه دادوهری و هه لو پستگیری به که وه، راستیه با به خدار و قووله کانی کۆمه لگای خۆبی له دۆخیکی خه یالی و نااشنادا ده برپوه، به چه شنیک که خویته ره له لیک جیا کردنه وه ی دونیای راسته قینه و دونیای خه یالیدا تووشی گومان و دوودلی ده بیت و له م نیوه نده دا، بهر چه وه ند و دیمه نگه لیککی نویمان بۆ ده کاته وه که له ویدا ژیانیکی مرۆبی ئایدیال و هیوا به خش و به دوور له ده مارگیری و دوگماتیکگه لی مله ورا نه و فاشیستانه ویتا کراوه. وشه گه لی سه ره کی: ریالیزی جادوویی، رۆمان، به ختیار عه لی، دواهه مین هه ناری دونیا.

1- hiwawesi@gmail.com (نویسنده مسؤول)

2- zahed.saidi54@gmail.com

۱- پیشه‌کی

چه مکی ریالیزمی جادوویی (واقع‌خوایی جادوویی) شیوازیکی نوی له چیرۆک‌نوسیی سه‌رده‌میانه‌یه که تیی‌دا واقع و خه‌یال تیکه‌لاوی یه‌ک ده‌بن. ئەم زاره یه‌که‌م جار فرانس روه هونه‌رناس و ره‌خنه‌گری ئالمانی له سالی ۱۹۲۵د بۆ رافه‌کردنی نیگارکیشانی دابهینا که هه‌ولێ ده‌دا راستیه‌کان به شیوازیکی نوی ده‌ربیری (میرصادقی و میمنت میرصادقی، ۱۳۸۸: ۳۱۱). شیر ی له کتییی ری‌بازه‌کانی چیرۆک‌نوسیی له ئیراندا له شیکردنه‌وه‌ی ئەم شیوه‌نوسینه‌دا ده‌لیت: رووداوی چالاکیگه‌لی گه‌وره‌یی و جوامیریانه له مرۆفه‌کان یان دیارده‌گه‌لی بان‌سروشتی له یه‌ک بواری به‌ته‌واوی ریالیستیدا، به چه‌شنیک که وینه‌یه‌کی سه‌رووتر له توانستی راسته‌قینه‌ی بوونه‌وه‌ره‌کان، مرۆفه‌کان، بارودۆخی زه‌مانی و جیگه‌یی بخاته‌روو و له پشتی ئەم هه‌لسوکه‌وته به ره‌واله‌ت ناواقعیانه، شرۆفه‌یه‌کی ژیری‌بژانه و واتادار له به‌رجه‌وه‌نی نیشانه‌گه‌لی بروایی، نه‌ریتی یان ده‌روونی شاراره‌بیت، ده‌بیته‌هۆی بیجم‌گرتنی کۆله‌که گه‌وره‌که‌ی تیروانینیکی هونه‌ری که به ریالیزمی جادوویی ناوبانگی ده‌رکردوه (شیری، ۱۳۸۷: ۸۵). به گشتی وه‌ها به‌دی ده‌کریت که ریالیزمی جادوویی تیکه‌لاویکه له دوو هیمانه‌ی راستیتی و خه‌یال؛ ئەم دوانه به جۆریک یه‌کتریان له ئامیز گرتوه که لیک‌کردنه‌ویان ئاسان نییه. له‌م چه‌شنه‌ چیرۆکانه‌دا، رووداو و پیشهاتی خه‌یالی به جۆریک له ناوه‌رۆکی گه‌رانه‌وه‌که‌دا له‌گه‌ل راستیه‌کان خۆیان ده‌پۆرینن که ده‌لیی رووداویکی چاوه‌روان‌نه‌کراو و سه‌یر روی نه‌داوه و چیرۆکه‌که له ره‌وتی سروشتیی خۆیدا ری ده‌پتوی. ره‌خنه‌گرانی ئەده‌بی بۆ ئەم شیوازه، پتوه‌رگه‌لیک له به‌ر چاو ئەگرن، بۆ نمونه به نامۆکاری -ده‌قی‌بوون -ناوئیته‌کاری و پتوه‌ندی -واتای سه‌ره‌کی گرینگ و قوول- جینگۆرکی و هاو‌نشینی -هاوژینیسی هاوسه‌نگی نیوان راسته‌قینه و جادوو- ته‌وساوی بوون و تارۆز و ئەویتی-بیده‌نگی و کپوک‌ریی دل‌خوازانه‌ی نووسه‌ر (کسیخان، ۱۳۹۰: ۱۰۸-۱۰۹) به‌لام سه‌ره‌پرای ئەوه‌ی که ئەم ری‌بازه‌ی چیرۆک‌نوسین ده‌ده‌نه پال ئەمریکای لاتین و گابریه‌ل گارسیا مارکیزی کولومبیا‌یه‌وه، ناتوانین ئەم شیوازه له نووسین به ته‌نیا تایه‌ت به ئەم ناوچه‌یه بزاینن، چونکوو ولاتانی رۆژه‌ه‌لات، به تایه‌ت له ئیران و هیند به هۆی پیشینه‌یه‌کی فره‌ه‌نگی و هه‌روه‌ها فره‌چه‌شنیی نه‌ته‌وه‌یی له پیکه‌پینانی ئەم شارستانییه‌تانه که سه‌رچاوه و ئاخیزگه‌ی زۆریک له ئەفسانه و ئوستوره‌گه‌لیکه که ده‌زما‌یه‌ی بنه‌مای نووسه‌ر و شاعیرانه بۆ

خولقاندنی به رهه مه هونه ریبه کان. به دلنیا یه وه ده توانین بلیین که ره گ و ریشه ره سه ن و سه ره تاییه کانی شیوازی ریالیزمی جادوویی ده گه پرتیه وه بو رۆژه لآت و رابردووی زۆر کۆنی. دان پیدانانی به ناوبانگترین نووسه رانی ریالیزمی جادوویی بهم خاله، خۆی به لگه یه کی روون بۆ ئەم بانگه شه کردنه یه، چونکه بورخس له پیشینه ی خۆبندنه وه کانی خۆیدا که کاریگه ری له سه ر چیرۆک و نووسراوه کانی هه بووه، له فلسفه یه ی چینی به تاییه تاتوئیزم، بیردۆزیه کانی بوودایی و ته سه و فی ئیرانی ناو ده هیتیت (گیبرت، ۱۳۵۶: ۱۴۶). هه روه ها گارسیا مارکیزیش له به ره مه کانی دا له چیرۆکه کانی هه زار و یه ک شه و ناوی هیناوه (مارکیز، ۱۳۸۴: ۱۳۵).

بهختیار عه لی یه کی له نووسه ره رۆژه لاتییه کانه که له سالی ۱۹۶۰ دا له سلیمانی له دایک بووه و هه ر له ویدا خۆبندنی سه ره تاییه و ناوه ندی ته واو کردووه، پاشان له زانستگاکانی هه لیر و سلیمانی له به شی زه ویناسیدا خۆبندنی ته واو کردووه، تاکوو له خۆبیشاندانی خۆبندکارانی زانستگای سلیمانی له سالی ۱۹۸۳ دژی رژیمی به عه سی سه دام، بریندار بوو و سالی ۱۹۸۹ که وته زیندان. بهم شیوه یه زانستگای جی هیشته و هه موو کاتی خۆی به خولقاندنی به ره مه مه ئە ده بییه کان دانا. له گه ل ده ست پیکردنی شه ری ناوخوا له نیوان پارته سیاسییه کانی کوردستانی عیراق له سالی ۱۹۹۴ دا، بهختیار عه لی کوردستانی به نیشانه ی ناره زایی ده برین بهم شه ره و کوشتاره کانی جی ده هیلێ و ده چیته سووریه و دواي نو مانگ ژیان له ده مشق خۆی ده گه یه نیتیه ئالمانیایا و تا سالی ۱۹۹۹ له فرانکفۆرت ده بی. له بهختیار عه لی به ره مه مگه لیککی زۆر بلاو بۆته وه، بۆ نموونه: مه رگی تاقانه ی دووه م، ئیواره ی په روانه، شاری مۆسیقاره سپیه کان، غه زه لئووس و باغه کانی خه یال، کۆشکی بالنده غه مگینه کان، جمشیدخانی مامم و...

یه کی له دیارترین به ره مه مه کانی بهختیار عه لی که له چوارچیه ی ریالیزمی جادوویدا نووسیه یه تی، رۆمانی دواهمین ههناری دونیا یه. ئەم رۆمانه لیوانلیوه له شاعیرییه تی، و هه روه ها ره نگدانه وه ی خه یالگه لی ناسک و ره نگاوپه رنگ و وینه گه لی دانسقه یه که خۆبهنه ر بانگه هیشته ده کات بۆ سه فه ریکی قوولی ده روونی -خه یالی. ئەو له م ریگایه دا ئیمه به ره و دۆزینه وه گه لیککی نوێ ده ئاوپۆزی، دۆزینه وه گه لیک که ملمانێ و ره خنه ی بیروکه گه لی نوێ له هه مبه رماندا ده کاته وه که له ویدا ژیانیککی مرویی ئایدیال و هیوا به خس و به دوور له ده مارگیری و دوگماتیکگه لی مله پورانه

و فاشیزمانه وینا کراوه. ئەو لەم رۆمانەدا سەرەرای ئەو هی که بپروا دوگمەکان دەخاتە بەر شەپۆلی رەخنە، خۆینە ریش رینمونی دەکات بەرەو ئاسۆیەکی نوێ و جوامیرانە لە چەمکە نەمر و بیکۆتاکانی مەرفایەتی. بۆیە ئەم توێژینە وەبە ئەیه ویت تیکنیکەکانی شیوازی ریالیزی جادوویی لە رۆمانی بەختیار عەلی دا بخاتە بەر رەخنە و لیکۆلینەوه. هەر بۆیە پرسیارە بنەرەتییەکانی ئەم گوتارە بریتین لە: گرینگترین پێوەرەکانی ریازی ریالیزی جادوویی لە دواھەمین هەناری دوانادا چییە؟ شیوازی بەکارگرتنی پێوەرەکانی ریالیزی جادوویی لەم رۆمانەدا چۆنە؟

بەر لە خستەنەرۆوی بابەتە که پتویستە بگوتریت که نووسەرانی توێژینە وەبەیه کیان دەست نەکەوت که لیکۆلینەوهی لەسەر ریالیزی جادوویی لە چیرۆکی کوردیدا کردبیت. بەلام لە ئەدەبی فارسیدا چەند توێژینە وە لەسەر ریالیزی جادوویی ئەنجام دراوه، وەکوو: «هەلسەنگاندنی ریالیزی جادوویی و شیکردنەوهی رۆمانی ئەهل غەرق» لە مریەم رامین نیا و ناسر نیکوبەخت (١٣٨٤)، «جیاوازی نیوان ریالیزی جادوویی و ریالیزی سەرسامکەر و گۆشەنیگا لە نیوانیاندا لە گەل لیکۆلینەوهی بەرھەمەکانی گابریەل گارسیا مارکیز و ئالخور کارپینتر» لە مریەم حەق رووستا (١٣٨٥)، «ریالیزی جادوویی، راستییەکی خەیاڵ بزوین» لە مەنسورە شووشتری (١٣٩١).

٢- تێروانیتیک بە ناوهرۆکی رۆمانی دواھەمین هەناری دوانا

حیکایەت لە دەسپێکدا، باسی ژبانی «موزەفەری سوبحەدم» و «سەریاسی سوبحەدم» دەکا که گیرۆدە ژبانی ئوستوورەبی خۆیانن. گیرە وەهی دواھەمین هەناری دوانا - که خۆی یەکیکە لە کەسایەتی و کارەکتەرگەلی سەرەکی چیرۆکە - شۆرشگێڕیکی کوردە بە ناوی موزەفەری سوبحەدم که بیست و یەک سأل (بە رادەهی حکومەتی دیکتاتۆری عێراق، سەدام حوسین) لە باشترین سألەکانی ژبانی خۆی لە زیندانیتیک لە بیابانی رملی عێراق، بە دوور لە شارستانیەت تێپەراندووه. موزەفەر که خۆی قارەمانیتیکی سەرھەلدانی نەتەوهی کوردە، پێ دەنیتە نیو دنیای ئەمڕۆ، شوپیتیک که دواي سالا نیتیک حکومەتی دیکتاتۆری، گەیشتووتە شەرە ناوخریەکان و چلەپۆپەیی شەرەکش بگاردیاگە، لە سەر لیواری کەشتییەک که لە سەر دەریادا سەرگەردانە (سەمبولیک لە سەرگەردانی و سەرلێشیاوای دواي ئازادبوونی گیرە وە) حیکایەتی ژبانی

خۆی بۆ خۆینەر ده گێڕێتهوه. موزه فەر بهر له دیل بوونی، مندا له که ی که کورپکی چه ند مانگانه به نیوی سه ریاسی سو بحدمه، ده سپیژێته دهستی هاوسه نگه ره که ی، به عقووبی سنه و بهر تا کوو له نه بوونیدا گه وره ی بکات؛ هه ر بۆیه دوا ی ئازاد بوونی ده چیت به دوا ی به عقووبی سنه و به ردا. به عقووبی سنه و بهر گه رۆده ی کیشه و مملانی بی حیزی بوو گه و جیگه و پۆستی کی به رزی له نیو حیزیدا دهسته بهر کردوو، رابردوو و هیواکانی له وجودی موزه فه ری سو بحدمه دا ده بی نی. ده یه وی ئه و له ناشیرینه کانی جیهان و ده وره به ریدا پاریژیت تا کوو باوهر بکات که سووچیک له خه ونه کانی له نه بوون قوتار بکات و به مه ی دل خۆش بکات که هیشتا که سیک له خه ونه کانیدا هه یه تووشی ناپاکیه کانی ژیان نه بوو گه. به لام موزه فه ر شویندۆزی مندا له که ی خۆی ده بیت و پاراستنی به واتای ژبانی خۆی ده بی نی. هه ر بۆیه به پیچه وانه ی ئامۆژگاری دۆستی خۆی، به عقووبی سنه و بهر، گه رانه کانی ده ست پنده کات، گه رانگه لیک که هه رچی درێژه دارتر ده بیت، تیا چوونی ژیان پتر ئاشکرا ده بیت و بۆی ده رده که ویت که موزه فه ری سو بحدمه بۆ که سیک بیست و یه ک سال زیندانی به سه ر بردوو که خۆی رۆلگێپری سه ره کیی تیا چوونه که یه تی: واته، به عقووبی سنه و بهر.

کراوه بوونی بیچم و فۆرمی رۆمان، له گه ل په یجۆری و گه رانه کانی موزه فه ری سو بحدمه، لووتکه ی حیکایهت له ویدا یه که کاتی گه رانی موزه فه ری سو بحدمه به دوا ی سه ریاس دا، له گه ل سێ سه ریاس به ره وروو ده بیت و ریگایه ک نییه بۆ ئه وه ی تا بزانی ت کام سه ریاس کوره که یه تی. سێ سه ریاس ژبانگه لی جیا وازیان هه بووه که به سه رهاتی هه رکامیان شیای خۆیندنه وه یه. دنکه هه ناریککی بلووری، هه ر سێ سه ریاس پیکه وه گری ده دات، به لام ئه م هه ناره بلوورییه که خالی هاوبه شی هه ر سێ سه ریاسه، رابردوویان پیشان نادات. سه ره رای ئه مه هه ر سیکیان تووشی دۆخیک هاتوون و بوونیکیان له ده ست داوه که خۆیان دروستیان نه کردوو و له پیکه ئینانیدا گچکه ترین به شیان نه بووه. به واتایه کی تر، فره بوون و لیکه وته یی سه ریاسه کان، هیمای فره بوون و لیکه وته یی ئازار و مهینه ته نۆیکانه و موزه فه ری سو بحدمه له گه ل تیه ره پینی کات و به کۆتایی گه یاندنی گه رانه کانی بۆ دۆزینه وه ی سه ریاسی راسته قینه، بۆی ده رده که ویت که هه سته سه ریاسه کان، دوو باره بوونه وه ی وجودی مهینه تباری خۆیه، سه ریاس گه لیک که هه موو کۆپیه کانی یه ک که س و یه ک راستیی تالن.

گه‌رانه‌کانی موزه‌فهر هاو پیوه‌ند ده‌بی له‌گه‌ل چیرۆکی «موحه‌م‌دی دل‌شوشه‌بی» که خو‌شه‌ویستییه‌که‌ی له‌گه‌ل «خوشکه سپیه‌کان» تیکچوووه و دل‌ه شکاوه‌که‌ی، مردنی کردوووه به‌میوانی. موزه‌فهر ده‌چیت تا‌کوو ده‌گاته خوشکه سپیه‌کان، دوو خوشک که همه‌میشه جلی سپی له‌بهر ده‌که‌ن و سو‌زیان داوه که هیچ کاتیک نه‌بن به بووک و بی‌یه ک‌گورانییه‌ک نه‌لین و ده‌نگیان وه‌کوو سی‌حری خوداوه‌نده‌کانه. موزه‌فهر له‌گه‌راندایه تا چیرۆکی کوره‌که‌ی خو‌ی، سه‌ریاسی سو‌ب‌حده‌م، بی‌سی‌ت. که له‌ته‌م‌نی یه‌ک سالی‌دا، هاوکات له‌گه‌ل زیندانی کردنی ئه‌ودا، هه‌تیوو که‌وتوووه. ئه‌و سرنج ده‌دات که سه‌ریاسی یه‌که‌م، ئه‌م به‌سته‌زمانیکی بی‌ده‌ره‌تانه، له‌بی‌که‌سی و هه‌ژاریدا ته‌نیا به‌ئاریکاری تایه‌تمه‌ندییه‌کانی که‌سایه‌تییه‌که‌ی خو‌ی، خو‌شه‌ویستییه‌کی له‌نیوان چه‌رچی و حه‌ماله‌کانی بازاردا به‌ده‌ست هیناوه. له‌م به‌شه‌دا نووسه‌ر به‌جوانی توانیوه‌تی وینه‌یه‌کی زیندوو و به‌هه‌ست بو‌ژیان و مافی بوون ده‌ربهریت و به‌خو‌ینه‌ر پیشان بدات گه‌ر چی له‌دو‌خیکی گراندا ده‌ژی، به‌لام پروایان به‌به‌ها و گرینگی ژبانه و بو‌به‌ده‌ست هینانی تیده‌کو‌شن. ریک‌خراوه‌ی کریکاری کۆل‌بهره‌کانی بازار به‌ئاریکاری و هه‌ول و ته‌قلای سی‌که‌س و له‌سه‌روه‌ی هه‌موویانه‌وه سه‌ریاسی یه‌که‌م چی بووه. به‌لام دنیای چوارده‌ور و دو‌خی هه‌نووک‌یی و پاسه‌وانه‌کانیان، ئه‌م بزاف و هاو‌راییه‌قه‌بوول ناکات و وه‌کوو هه‌میشه‌خه‌نجه‌ر له‌سه‌ره‌گی ژبانی ئه‌و که‌سه‌ئه‌نیت که‌واره‌گی ژبانی ته‌نگ کردگه و سه‌ریاسی یه‌که‌م ده‌کوژن. تیا‌چوونی گه‌نجیه‌تی له‌گه‌ل خه‌ون و خه‌یالیکی زور و دل‌یکی لیوانلیو له‌خو‌شه‌ویستی. ساتیک موزه‌فهر به‌هه‌نیسک‌لیدان ده‌چیته سه‌رگۆره‌که‌ی، بو‌ی ده‌رده‌که‌ویت که سه‌ریاسی سو‌ب‌حده‌میکی تر بوونی هه‌یه، هه‌ر بۆیه شو‌پندۆزی ده‌که‌ویت.

چیرۆکی «سه‌ریاسی سو‌ب‌حده‌م» ی دووه‌م درێژه‌ی پی‌ده‌دریت و هاوکات له‌گه‌ل ناشنا‌بوونی به‌سه‌ریاسی یه‌که‌م، «محه‌م‌دی دل‌شوشه‌بی» و «نه‌دیم شاهزاده» به‌ره‌وپیشه‌وه ده‌چیت. له‌ساله‌کانی ره‌شه‌کوژی کورده‌کاندا و ئاواره‌بوونی ئه‌م نه‌ته‌ویه و به‌ده‌نگی هه‌میشه‌ناشتیخو‌ازی کامکاره‌کان درێژه‌ی پی‌ده‌دری تا ئه‌و کاته‌ی که موزه‌فهر پی‌ده‌زانیته سه‌ریاسی دووه‌م له‌زیندانی ئاسایش، له‌تاریکستانیکی په‌تیدا ئه‌سیره و به‌نه‌واریکی کاسیت ده‌توانن ده‌نگی یه‌کدی بژنه‌فن، نه‌وارگه‌لیک که به‌هینان و بردنیا، ئینسانه‌کان له‌گیانی خو‌یان ده‌گوزه‌رین.

سه‌ریاسی دووه‌هم ئه‌میریکی شه‌ره له سه‌ره‌تادا له گرووپه چه‌کداریه جیاوازه‌کاندا شه‌ر ده‌کات تا به‌شکوو قووتیک به‌ده‌ست بێتیت و له برسا نه‌مری، به‌لام هیدی‌هیدی خه‌سله‌ته‌کانی شه‌ر ده‌بێته تایبه‌تمه‌ندیه‌کانی و دۆخی کۆمه‌لایه‌تی به‌ره‌و شوێنیک ده‌بیات که کوشتن ده‌بێته فه‌لسه‌فه‌ی ژبانی. سه‌ریاسی دووه‌م به‌پێچه‌وانه‌ی سه‌ریاسی یه‌که‌م، له ده‌روونه‌وه گه‌نده‌ل و رزیو ده‌بیت، ئه‌وی دی ده‌کوژیت تا چریکه‌ی ژبان له ناخیه‌وه نه‌بیسیت و ژبان له هه‌ناویه‌وه چرو نه‌کات. به‌لام ئه‌م وینای گه‌نده‌لی ده‌روونه له ئاکامدا له چوارچۆیه‌ی زیندانپکدا که له لایه‌ن ئه‌و که‌سانه‌ی که شه‌ریان فیر کرد، یه‌خسیر ده‌کریت. موزه‌فه‌ر له هاورپی شازاده ئه‌یبیسیت که سه‌ریاسیکی سییه‌م بوونی هه‌یه، هه‌ر بۆیه شوێندۆزی هاورپی شاهزاده، کوپری عه‌لاج‌ه‌وی و ناباو ده‌که‌ویت که هه‌موو نه‌پنیه‌کان ده‌زانیت. به‌لام هاورپی رۆیشته‌وه بۆ گه‌شتی ده‌ووری دونیا. موزه‌فه‌ر بی ئۆقره ده‌چیته لای سه‌یدجه‌لال شه‌مس، ئه‌و پیره‌مه‌رده‌ی که له سه‌ر سنوور له کپوکی خه‌وناویدا له ناو باخه‌ تریکه‌ی خۆی له گه‌ل خۆشه‌ویسته‌که‌ی و قاپه‌کانی شه‌راو، دوور له هه‌موو شتیکی دنیا ده‌ژی. شه‌مس چیرۆکی رابردوو ده‌گپه‌رته‌وه که سه‌ریاسه‌کان سی کور بوون و چیرۆکی سییه‌مین کور دینیه‌ گۆری، که بۆمیکی کیمیاوی روومه‌ت و جه‌سته‌یان سووتاندوو. سه‌ریاسی سییه‌م ده‌دۆزیته‌وه به‌م جیاوازیه که سه‌ریاسی سییه‌م، تامه‌زرۆی زۆری بۆ ژبان هه‌یه، ئه‌وه‌ی که له جه‌سته‌ی ماوه‌ته‌وه، هه‌ول ده‌دات له گه‌لیدا بژیت. یه‌ک مرۆف، یه‌ک مندالی به‌چزیلک بوو که له ئاگری بۆمبارانی کیمیاوی، زۆتر له مردوویه‌کی بزێو ده‌چیت، مندالیکی تری قوربانی جه‌نگ، بوونیکه‌ی رووخاوی تر. وه‌سفی نووسه‌ر له‌م به‌شه‌ی رۆمانه‌که‌یدا وینای مندالیکی به‌چزیلک بوو به‌ شیوه‌یه‌ک هه‌ژینه‌ر له هه‌مبه‌ر خۆینه‌ردا داده‌نریت و به‌م کاره‌ نووسه‌ر ئه‌یه‌ه‌وی و یژدانی مرۆقه‌کان راته‌کینیت و له خه‌وی بیخه‌به‌ری و نا‌ئاگایی هه‌لیان‌بستینیت.

هه‌روا که گوترا رۆمانی دواهمین ههناری دونیا جگه له کاره‌کته‌ری سه‌ره‌کی، موزه‌فه‌ر سو‌ب‌ده‌م، و سی سه‌ریاس، چه‌ند کاره‌کته‌ری ناسه‌ره‌کی دله‌فینی تری هه‌یه. جواترینیان محمه‌د دل شووشه‌یه که لایه‌نی خه‌وناوی بوونی که‌سایه‌تیه‌که‌ی و ژبانی، گه‌وره‌تر و زۆتره. ئه‌وی گه‌ره‌کیه‌تی دونیا و مرۆقه‌کان روون و بلوورین بیت، به‌لام له دونیای پر له چه‌له‌مه‌ی رۆمان، بوونی مالیکی

شوشه‌یی و که سایه تیه کی بلورین به هیچ کوی ناگات و محمه‌دی دل شوشه له خوشه‌ویستی خوی نامراد ده‌بیت و دلی له نیو مالّه شوشه‌ییه که یدا ده‌شکیت و ده‌مریت. محمه‌دی دل شوشه، یه عقوبی سنه‌وبه‌ر، هاوری و... ده‌ستیان داوه‌ته ده‌ستی یه ک تا خوینهر گیرانه‌وه‌به‌کی ده‌گم‌نی به‌ره‌وروو بیته‌وه، گیرانه‌وه‌به‌ک له شهر، شهریک که ژبانی مرّقه‌کانی نیو رّومانی گه‌مارو داوه. جه‌نگیک که ته‌نیا بوونی مرّقه‌کانی تیکداوه و پیوه‌ندیه ئاسایه‌کانی مرّقی خستوتّه ژیر پرسپاره‌وه. ده‌لی ته‌نیا له ناشتی و ئارامیدا پیوه‌ندی نیوان بنه‌مالّه واتا ده‌گریته. به‌لام له شهر، گیراوه‌کان، کوژراوه‌کان، سه‌ربازه‌کان و هم‌موویان به‌شیک له یه‌ک په‌یکه‌ری هاوبه‌ش و زامدارن. هه‌ر کامه‌یان به‌شیوازیک له رهنج و مه‌ینه‌تباریدان و له ژیر سیبه‌ری مه‌رگدان.

له‌که‌سایه‌تیه ناسه‌ره‌کیه‌کانی تری رّومانه‌که، خوشکه سپیه‌کان یان «لاولی» و «شادرین»، کچگه‌لیکی گۆشه‌نشین و ده‌نگخۆش که بریاریان داوه بو به‌دوور بوون له ناپاکیه‌کانی دونیایه‌ک که کوشتاری مرّقه‌کان بووگه به‌هه‌والیکی ئاسایی، دونیایه‌ک که مافی ئینسانه‌کان له ژیر مه‌کینه و سیسته‌می قورسی که‌مینه‌یه‌کی به‌رژه‌وندخاوازا دا پلّوسیاوه، دونیایه‌ک که رّوّانه هه‌زاران که‌س به‌هوی نه‌بوونی نان و ئاوی خواردنه‌وه‌وه تیا ده‌چن، له‌گه‌ل هیچ پیاویکدا پیوه‌ندیان نه‌بیت و به‌پۆشینی جلی سپی که سه‌مبولیک له هه‌ولدان بو دووربوون له ناپاکیه‌کانی دونیای رّومانه، تیده‌کۆشن کچینی و پاکیزه‌بوونی خویان بپاریزن، به‌لام له‌گه‌ل مردنی محمه‌دی دل-شوشه‌یی و سه‌ریاسی یه‌که‌م، له ئاکامدا جلی ره‌ش ده‌پۆشن و ئه‌و خه‌ونه‌ی که هه‌میشه گۆرانی بلین، ده‌گۆردری به‌بیده‌نگی و مات‌بوونیان، بی‌ئه‌وی بژین ته‌مه‌ن تیه‌ره‌که‌ن، واته، ژینی ویرانبوو و به‌خه‌سارچوو. ته‌نیا ژنانی نیو چیرۆکه‌که ئه‌م دوو خوشکه‌ن که خوشه‌ویستی سه‌ید جه‌لالی سنه‌وبه‌ر و یه‌عقوبی سنه‌وبه‌رن و له‌شفرۆشی ده‌که‌ن. له‌م رّومانه‌دا له ژنان و جیهانی ژنان شتیکی ئه‌وتو ناکه‌ویته به‌رده‌ستی خوینهر. ده‌لی ژنان له گیرانه‌وه‌ی به‌ختیار‌عه‌لی دا دوو به‌شن: ژنانی ئاسمانی (خوشکه سپیه‌کان) و ژنانی به‌ستۆک (ئه‌وینداره‌کان). ئه‌وینداره‌کان له رّومانه‌که‌دا رۆلی رازاندنه‌وه و جوانکاریان هه‌یه؛ به‌لام ژبانی خوشکه سپیه‌کان به‌تیروته‌سه‌لی باس ده‌کریت.

«ئیکرامی کینو» یه‌کینکی تر له‌که‌سایه‌تیه ناسه‌ره‌کیه‌کانی رّومانه، به‌په‌چه‌وانه‌ی

ئهوانی تروه بهره لاکراو دهیبندریت و رۆلی له رۆمانه که دا زۆر بهرچاو نییه و وادیاره له دهگهمن خاله لاوازه کانی چیرۆکه که یه.

«ئهستیره ی رهش» کورپکی منداڵ به جلیکی نیمچه پرووت و سه رتاپی سووتاو و تۆقینه ر که نه برۆی بوو نه موژه، ده لئی تارماییه که که له خه و پکی درپژ راچه نییت. سه مبولی منداڵه به خه سارچوو هه کانی جهنگ و چه که کۆکوژییه کانه.

ژیانی کاره کتیره کانی دواهمین ههناری دونیا رهنگدانه وهی شکسته کۆمه لایه تی و تاکه که سیه کانه که ههولیان بۆ گه یشتن به خه ونه کانیان شکست ده هینیت. ته قالای موزه فهری سو بدهم بۆ دۆزینه وهی سه ریاس، ته قالای یه عقووبی سنه و بهر بۆ پاراستنی موزه فهری سو بدهم له هه مبه ر دیتنی ناپاکیه کانی جیهان، ته قالای سه ریاسی یه که م بۆ پاراستنی پتوه ندی و ریکخستنی نیوان باربه ره کان، ته قالای سه ریاسی دووم بۆ ئه وهی نه بیته مۆره ی جهنگ، ته قالای محمه دی دل شووشه بۆ گه یشتن به خۆشه و یسته که ی، ته قالای خۆشکه سپیه کان بۆ ئالووده نه بوون به ناپاکیه کانی دنیا و... به لام بهختیار عه لی بۆ ئه م که سانه رینگای ده رچوون و هیوای هیشتوو ته وه، له م رۆمانه دا داره ههناریک بوونی هه یه. دواهمین ههناری دونیا، داریک که باوکی نه دیم شازاده له سه ر کینویک که سنووری دونیا و به هه شته، چاندوو یه تی تا میوه کانی کوره کویره که ی خۆش بکاته وه، به لام به کریگی راونی رژی می دیکتاتۆری ده یکوژن تا له ئه نگۆی کوره که ی پاره وه برگرن. هه ناره کان کوره که خۆش ناکه نه وه به لام ئارامی ده گه رینتیه وه بۆ ژیا نی و بۆ شتی ک بینای ده که نه وه که چاوساغه کانیش نایینن. ئه گه ر له ژیریدا بخه وی، ده توانی بگه یته خه ونه کانت. ئه مه دواهمین ههناری دونیا یه و به واتایه کی تر دواهمین په نا و دالده ی دونیا یه که نو سه ر بۆ هیوا به خشین به که سایه تیه کانی چیرۆکه که ی خولقاندوو یه تی تا جیهانی رۆمان به گشتی رهش و به تال له تۆمید نه بییت. دواهمین ههنار له رۆمانی دواهمین ههناری دونیا ی بهختیار عه لی دا، گه رانه وه به دهنگی ده روونی خۆی بۆ رزگار بوون له پیسیه کانی جیهانه، راچله کان و دهنگی هه موو مرۆفیکه که سه ره رای هه موو شکست و ناکامیه کان دیسان راده بن، چونکوو برویان وایه مرۆفه کان ده بی له جیهانیکی جوان و له پتوه ندیه کی ئینسانیدا بژین. خالیکی گرینگی تر له باره ی ئه م رۆمانه وه ئه وه یه که سه مبوله کان لیره دا ده ورپکی کارا و زه قیان هه یه به جوړیک که ئه م هیمایانه وه کوو ئاو له کتیدا خوړ و بنگیره. برینی تاکه که سینک

وه کوو برینی نه ته وه یه که. سه ریاسی داستانه که، هیمای رهنجیکه که سه پیندراوه ته سه ر ئه م نه ته وه یه و به چزیلکه بوون و لیکچوونی وه کوو مردوویه کی گه پرۆک شه پر ده باته ژیر پرسیاره وه. به واتابه کی تر، سه ریاسه کان کۆپی کراوه ی به رده وامی دهردن، تۆمه سه رگه رده کانی پاشماوه ی شه پر ن که له جه سته یه که وه بۆ جه سته یه کی تر گه را دئه خه ن. دیلی، گه پران و ئاواره ییه کانی موزه فه ری سو بحده م به دوا ی سه ریاسه کانه وه ده بیته سه مبولیک بۆ میژووی نه ته وه یه ک و تیپه برینی که سایه تیبه کان له نیوان رووداوه کاند، سه مبول و نیشانه ی تیپه برین له رووداوه میژووییه کاند ئه نوۆینی و له په راویزی ئه م هه موو کاره سات و رهنجه دا، مؤسیقای کامکاره کان سه مبولیک له ناشتی، دۆستی و هیمنی خو ی دهرده خات که نووسه ر به جوانترین شیوه له ناوه رۆکی رۆمانه که دا، هاوکات له گه ل ئه و په ری کوشت و کوشتاره کانی شه په ری ناوخو ییدا جیگیری کردوه.

۳- فاکته کانی ریالیزمی جادوویی له رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیادا

ئه وه فۆرمه ی که به ختیاره لی بۆ رۆمانه که ی هه لیبژاردووه، له شیوه ی ریالیزمی جادوویییه و تایبه تمه ندی ئه م شیوازه له به شگه لیکه رۆمانه که دا به راشکاوی دیاره، به جۆریک که خوینهر به جوانی به شیک له هاوشیوه بوونی رۆمانه که له گه ل سه د سه ل ته نیایی مارکیز، به ره مه پینه ری ئه م شیوازه ئه ده بیه، به جوانی ده بیندریت، به م جیاوازییه وه که رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیا له چه شننن رۆژه لاتییسه. بوونی کۆشکیکی دارووخا وه ناو جه رگه ی دارستانیکی که له دهره وهیدا نه خو شیییه کی کوشنده ی تاعوون هه یه، مرۆف ده خاته بیرر گوندی «ماکاندۆی» مارکیز، که له دهره وه ی ئه م که پریشه نه خو شینیکی ته فروتوونا که ری تاعوون (شه ره ناوخو ییه کان) له نیوان خه لکدا بلاو بووه ته وه. به ختیاره لی وه کوو مارکیز له شه پرکی ناوخو ییدا، له جه نگاهه ریکی ساخته یی (سه ره نگی ساخته یی مارکیز) و له ژیا نیکی ناخۆش و دامرکاو و له شته باوه کان و نه ریته سه یر و نامۆکانی خه لک باس ده کات، هه ر دووکیان به ولاتیکی نامازه ده که ن که به شیوه یه ک ده توانن نوینه ری هه موو ولاتان و کۆمه لگا دواکه وتوو و هه ژاره کان بن:

له ئه و کۆشکه دارووخا وه دا، له قوولایی دارستانیکی نادیاردا، ئه و پی گووتم له دهره وه دهردیکی کوشنده وه ک تاعوون بلاو بۆته وه که درۆی ده کرد هه موو

بألنده كان ده فرین. له مندالییه وه ئاوه ها بوو. ههر كات درۆی بكردايه، به لایه كی سروشتی روی ده دا، یان باران ده باری یان دره خسته كان ده كه وتن! ... من له كۆشكی كی گه و ره و داروو خاودا دیل بووم. كتییی زۆری بۆ هینام و گووتی بیانخوینه وه، من پیم گووت: ده مه وی بپۆم؛ گووتی له ده ره وه تاعوون هاتووه، سه رتا پای دونیا نه خو شه، موزه فهری سو بحدم، له م كۆشكه جوانه دا بمینه وه و بژی. من ئەم كۆشكه م بۆ قوتار بوون له ده ره وه سازيوه. لێره ئارام به و ئۆقره بگره ... من ئەم كۆشكه م بۆ خووم و فریشته كانم دروست كردووه، بۆ خووم و شه ی تانه كانم ... (عه لی، ۱۳۹۱: ۹).

ئه وه ی كه له ماكاندۆی سه د سأل ته نیایی و دوا هه مین ههناری دونیای به ختیار عه لی دا روو ده دا، راستی روودا وه كانی میژووی و لا تی كولو مبیلا له سالی ۱۹۲۸م. له «سانتاماریا» و كوردستانی عێراقه. هه م ماركیز و هه م به ختیار عه لی له م دوو رۆمانه دا پروایان وایه كه توندوتیژی سیاسی له كولو مبیلا و له عێراق و یان له ههر شوێنی كی تر له م دونیا یه دا وه كوو تاعوونیی كی میتافیزیكیه. له م رووه وه ههر دوو نووسه ر به شیوه یه ك ماكاندۆ و باشووری كوردستانیان دارشتووه كه ئەم و لا تانه له گه ل روودا وه تایبه تییه كانی بتوانیت خۆی له گه ل هه موو و لا تانی دونیادا بپۆریتیت. نووسه ران له م به شه ی لێكۆلینه وه كه دا هه ولیان دا وه رۆمانی دوا هه مین ههناری دونیا له روانگه ی پراكتیك و به كار هینانه وه یان ناكارا بوونی تایبه تمه ندییه كانی ریالیزمی جادوویی - كه له پیشدا باسی لێه كرا - تاوتوی بكهن.

۳-۱ - نامۆكاری

خوینهری چیرۆك له گه ل روودا وه گه لی سه یر و ناباودا به ره و روو ده بی و له ویدا كه روودا وه كان تازه یی هه یه، بایه خی پی ده دات و هه ولی ئه وه یه كه تی بگات. له رۆمانی دوا هه مین ههناری دونیادا له گه ل كه سایه تیگه لێك ئاشنا ده بین كه ئیجگار ناسروشتین و تا ئاستی كی زۆر له گه ل ژبانی مرۆفه كاندا دژایه تییان هه یه. به ختیار عه لی، زۆر جار له م شیوه یه یارمه تی وه رگرتووه تاكوو به ئه نقه ست، سه رسورمان و چه په ساو بوونی خوینهر راچله كینیت. بوونی كه سایه تییه ك به نیوی محمه دی دل شووشه كه دلی له شووشه یه و له خانوویه كی شووشه ییدا ده ژی و هه ره ها مه رگی وه كوو یه كینه كه له نموونه كانی نامۆكاری كه بینگومان روودانی له ژبانی ئاسایی دا

نامومکینه: «له هه موو شتیگ گرنگتر من دلّم له شووشه یه، له شووشه یه کی زۆر ناسک، بچووکتزین دلشکان ده مکوژیت ... من که سیکم له شووشه، که شکام ورد ده بم، که وردیش بووم پارچه به جی ده هیلم، ده بم به مردوویه کی به د، من که مردم به جۆریک په راش په راش ده بم که س ناتوانیت تییگات که پارچه ورد و ته نک و خۆلئاساکانی منه ژبانی تیکداوه ... له بهر ئه وه دلّم مه شکین» (هه مان: ۲۷)؛ «یه که م جاره خه لک پیاویک بینن خوین وه ک کانی له سینهی هه لقبولیت و هه بروات و بخوینته وه، له گه له هه موو هه نگاو یکدا، شووشه کانی خانووه که ی پارچه پارچه ده که ونه خواره وه، شته شووشه کانی ده شکین و بهر ده بنه وه» (هه مان: ۴۸).

به ختیار عه لی به که لک وه رگرتن له م کاره کتیره و به سه رهاتیک و چاره نووسیک که له م رۆمانه دا بوئی داناوه، ده یسه لمینیت که خه ونی روون بوون له م دونیا یه که هه موو خه لک، خودی راسته قینه یان هه شار داوه، به شوینتیک ناگات. یه کیکی تر له نمونه کانی نامۆکاری له رۆمانی دوا هه مین هه ناری دونیادا که خوینهر سه رسام ده کات ئاماژه ی به ختیار عه لی به ئه ستیره ی رهش، سه ریاسی سه هه م و نه خۆشخانه یه که که ئه وان و مندالانی وه کوو ئه وان له ویدان؛ ده لپی به م کاره ئه یه ویت و یژدانی ده سه لاته خه وتوووه کانی گیرۆده ی جهنگ هه لسه یینته وه، به م پینه له وه سفی ئه ستیره ی رهش، ئاماژه ده کات:

کورپکی بچکۆلانه ی باریک که نیوه رووت له ده رپی و فانیله که یدا ده سو راپه وه، سه رتا پای گیانی به شیوه یه کی تر سناک سو وتابوو، دوو چاوی پتوه بوو شین، له سه ر ته ختی ده موچاویکی دافرچاو، کورپک بی برۆ و بی برژانگ، وه ک تارماییه ک له خه ونیکی تاریک رایکردبیت. گووتی ئه م ژوو رانه شوینی مندالانی پشکۆن، سه ده ها گه نجی سو وتاو بوون که له شیان وه ک مؤم توابوو وه، وه ک لاستیکیکی شل به سه ر نوینه کاندرا ژا بوو، وه ک لاستیکیکی دواتر سارد بوو بیته وه و هه چ قالبیک کۆی نه کردبیته وه (هه مان: ۲۵۸).

به وه شیوه یه که بینرا له م پیداهه لگوتنانه دا، بابه تگه لیک باس کراوه که بروا کردنیان خوینهر ده خاته گومان و دوودلییه وه، چونکه ئاوه ها رووداو گه لیک له ژبانی ئاساییدا زۆر زۆر به ده گمه ن روو ده دات.

خالیکی تر ئه وه یه که له م رۆمانه دا، به سه رهاتی موزه فه ری سو بحده م له

رابردوویه‌کی دووره‌ده‌ست پیده‌کات و به‌ده‌ست پیکردن به‌شانی تر بۆ زه‌مانی ئیستا ئه‌گه‌ر پته‌وه؛ به‌ختیار عه‌لی ئه‌م کاره‌ی به‌ئه‌نقه‌ست و به‌مه‌به‌ستی پیکه‌یتانی دۆخیکه‌ی نائاشنا و گومانای ئه‌نجام ده‌دات که له‌شیوازی گه‌رانه‌وه‌ی کلاسیک زۆر نزیک نییه. به‌دریژایی رۆمانه‌که هه‌موو کاتیک گۆران له‌زه‌مانی چیرۆکه‌که‌دا و وه‌رچه‌رخانی له‌داهاتووه‌وه بۆ رابردوو و رابردوو بۆ ئیستا، بۆ به‌رده‌نگ هه‌ست پیکراوه و هه‌روه‌ها بۆ خوینهریک که راهاتووه به‌خه‌تی بوونی زه‌مان، شیوه‌به‌ک له‌نامۆکاری پیک دیتت.

۳-۲- تیکه‌لاوی و پته‌ندی

تیکه‌لاوی توخمی خه‌یالی و کۆمه‌لایه‌تی، تیه‌له‌کیشانی دوو یا چه‌ند شیوه‌گه‌رانه‌وه‌ی چیرۆکه‌که، ئاوپته‌ بوون و تیکه‌لی ناسنامه‌ی دوو یا چه‌ند که‌سایه‌تی چیرۆک و ره‌خه‌گرتن لێیان له‌پنۆینه‌کانی ریالیزمی جادوویه (کسیخان، ۱۳۹۰: ۱۰۸) که به‌ختیار عه‌لی به‌کۆپی کردنی سه‌ریاسه‌کانی سوبحه‌ده‌م به‌سه‌ی که‌س، به‌باشی ئه‌م ئه‌که‌ی تیه‌په‌راندووه. هه‌ر کام له‌سه‌ریاسه‌کان له‌یه‌ک کاتدا هه‌م ده‌توانیت مندالیکه‌ی به‌سته‌زمانی هه‌ژاری و پل‌کراو بیت که له‌به‌ی که‌سی و هه‌ژاریدا، ته‌نیا به‌یارمه‌تی تایبه‌تمه‌ندی که‌سایه‌تیه‌که‌ی خۆشه‌ویسته‌یه‌کی به‌ی وینه‌ی له‌نیوان ده‌ستفروشه‌کان و باربه‌ره‌کانی بازا‌را به‌ده‌ست هه‌یناوه و هه‌م ده‌توانیت ئامه‌ریکی جه‌نگی بیت و دۆخی کۆمه‌لایه‌تی وای لێ بکات که کوشتن بیه‌ته‌فله‌سه‌فه‌ی ژیا‌نی و هه‌م ده‌توانیت به‌ک ئیسان، یا‌نی یه‌ک مندالی ناو ئاگری بومبارانی کیمیا‌یی بیت و وه‌کوو مردوویه‌کی گه‌رۆکی لێ بیت. به‌ختیار عه‌لی به‌زه‌ق کردنه‌وه‌ی تایبه‌تمه‌ندیه‌کانی که‌سایه‌تی سه‌ریاسه‌کان ده‌یه‌وی خوینهر حه‌یران بکات و سه‌رنجی خوینهر بۆ لای خۆی راکیشت.

سه‌ریاسی یه‌که‌م:

بۆ یه‌که‌م جار که زانیان سه‌ریاسه‌په‌رێکی ئاساییه، هاو‌په‌یکانی پێیان ده‌گوت مارشالی عه‌ره‌بانه‌کان. سه‌ریاسی سوبحه‌ده‌م، زیته‌ترین و زۆرزانترین و خۆشه‌روترین ده‌سگه‌په‌ری ناو سوپای عه‌ره‌بانه‌کان بوو... له‌هه‌مان کاتیشدا به‌ده‌ر نه‌بوو له‌هه‌ندێ شه‌په‌رانیگه‌ری و هه‌موو شتیکی ده‌کرد: شاگردی چیشته‌خانه، شاگردی

فیتەر، کریکارییی بینا، ئاوفرۆشی، بارکردنی تایه بۆ سهر ترپله قاچاغه كان، شتنی ئوتومبیل له سهر ریگا، گوو پاکردنه وه له نه خووشخانه، عه لاگهی سه وزه فرۆشه كان و ... (عهلی، ۱۳۹۱: ۸۴).

سه ریاسی دووهه م:

«پییان ده گووتم زریپۆش. رۆژانی ناشتی ناخۆشترین رۆژانی ژیانی من بوون؛ که شهڕ ده وهستا، تووشی ئاومیدییه کی گه وه ده بووم. له ناشتیدا هیچم نه بوو بیکه م، جگه له وهی تهنه گه که م پاک بکه مه وه و بخه وم، رۆژیک پریرمدا تا شهڕ به ته واوی کۆتایدی ت پۆستاله که م، کۆله پشته که م، پشتینه که م نه که مه وه» (هه مان: ۲۲۱).

سه ریاسی سییه م:

به هیمنی لپی نزیك بوومه وه، خهریکی یاری کردن بوو به ته زینحیکی درپژ، ژووره که ی هه شت که سی دیکه ی تیا بوو، ئه و به ته نیا له سهر دوا قه ره وپله بی ئه وه ی ته ماشای هیچ بکات، یاری به ده نکه ره نگا وره نگه کانی ئه و ته زینحه گه وه ره یه ده کرد. تاله نزیکه وه نه مبینی، تینه گه ی شتم بۆ سه ید جه لالی شه مس نه یده ویست بیینم. خودایه چ شتیکی ترسناک بوو، پارچه یه ک گوشتی تواوه بوو، هه ستت ده کرد چاوی به سهر روومه تیدا تواوه ته وه، روومه تی به چرنووکینکی گه وه ره پچراوه و ئیسکه کانی ده رکه وتوون، لچی به سهر چه ناگه یدا شوڕبوو بووه وه، شتی گوینکانی لوول کردبوون. هیچ قژ و موویه ک له سهری و ده موچاوی نه مابوو، له لای راستیه وه پیستی ناوچاوانی وه ک لار بوونه وه ی گه لایه کی وشک به سهر چاویدا هاتبوووه خوار، بۆ ئه وه ی باش ببیتت ده بایه ئه و پارچه پیسته درپژه به ده ست به رز بکاته وه و رایگری ت، چاوی راستی به پیچه وانیه ی چاوی چه پییه وه به جوړیکی سه یر بچووک بوو، که پوو ی له پارچه گوشتینکی سووتاو ده چوو، کاتیک هه ناسه ی ده دا گویت له خیزه ی سینه ی بوو (هه مان: ۲۶۱).

به م شیویه، به ختیار عه لی کاره کته ری سه ریاس له تیکه لاویه کی ناهاوچه شن و ناته با پیک هیناوه، برپیک جار وه کوو مندالینکی ره جال و هه ژار و برپیک جاریش له ئاستی مرۆفکوژیکی لیزان پیشانی ده دات و هیندی جاریش وه کوو مندالینکی به رکه وتوو ی چه کی کیمیاوی ناوزه دی ده کات.

خاڵیکی تر، شیوازی گێرانهوهی رۆمانه‌که‌یه، به‌و شیوه‌یه که باسی لێوه کرا، دواهمین ههناری دونیا به شیوازی خه‌تی و هاوئاهاهنگ به‌ره‌و پێش ناچیت و به‌رودوای زه‌مانی ره‌چاو ناگریت؛ به‌لکوو رابردوو، ئیستا و داها‌تووی له‌یه‌ک ته‌نیوه و ده‌بیته‌هۆی ئه‌وه‌ی که خوینهر فام‌کردنی کات و ساتی بۆی ئه‌سته‌م بیت. له‌م رۆمانه‌دا، به‌سه‌رهاتی موزه‌هه‌ری سو‌ب‌ده‌م له‌ رابردوو‌یه‌کی دووره‌وه‌ ده‌ست پێده‌کات و دوای تیکه‌لا و بوونی له‌گه‌ڵ پێشهاته‌کان و که‌سایه‌تی خه‌یالی محهمه‌دی د‌ل‌شووشه و باس‌کردنی کۆمه‌لیک‌بابه‌تی میژوو‌یی و کۆمه‌لایه‌تی، ده‌گاته‌سه‌رده‌می ئیستا. ئه‌و جیهانه‌ی که به‌ختیار عه‌لی له‌م رۆمانه‌دا وینای ده‌کات، ئاوێته‌بوونی‌که‌ له‌ جیهانی خه‌یال و راستی. که‌سایه‌تی‌که‌لیک‌وه‌کوو محهمه‌دی د‌ل‌شووشه به‌ه‌راورد له‌گه‌ڵ که‌سایه‌تی‌ه‌کانی تر‌دا زۆر‌تر به‌رچاو ده‌که‌و‌یت تا‌کوو سه‌رنجی خوینهر به‌ رۆلی سه‌مبولیکی راکیشری (روون‌بوونی مرۆفه‌کان و ژیا‌نی ئاسایی و دیا‌رده‌لۆژیکی و باوه‌کان له‌گه‌ڵ به‌سه‌رهاته‌کانی د‌ل‌شووشه‌یی، ما‌لی شووشه‌یی و شیوازی عاشق‌بوونی و مه‌رگی که‌ به‌شیک‌له‌ سه‌رسام‌بوون و رووداو‌ه‌بی‌پاساوه‌کانه و جیهانیک‌ده‌سازینیت که‌ تیکه‌لاویکه‌ له‌ راستی و خه‌ون).

۳-۳- گۆرین و هاو‌نشینی

ئهم شیوه‌یه و‌یست و خواست ده‌داته‌ مرۆفه‌کان که‌ بی‌سنوور بیر بکه‌نه‌وه، هیزیکی خه‌یالی ده‌گمه‌نی هه‌بی و به‌رده‌وام روانینیکی نو‌ی بۆ خو‌ی و دونیا‌ی چوارده‌وریدا هه‌بیت (کسیخان، ۱۳۹۰: ۱۰۹). له‌ رۆمانی دواهمین ههناری دونیا‌دا، به‌ختیار عه‌لی به‌ گۆرین و کۆپی‌کردنی سه‌ریاسی سو‌ب‌ده‌م به‌ سی‌که‌س و گۆرینی جو‌ری بیر و تیروانینیان بۆ دۆخی کۆمه‌لایه‌تی و ئه‌خلاق‌ی تیده‌کو‌شیت کیشه و گرفته‌کانی سه‌ر و لاته‌که‌ی (تا‌ئاسیتیکش جیهانی سه‌یه‌م) که‌ سه‌رگه‌ردانی و په‌ریشانی مرۆفه‌کانه، تاوتو‌ی بکات و ره‌خه‌یان لێ بگریت و شو‌فه‌یان بکات، سه‌ریاس هیندی‌ک جار له‌ چوارچێوه‌ی مرۆف‌کو‌ژیکی پرۆفیشنا‌ل خو‌ی ده‌نوینێ که‌ بووه‌ته‌ دارده‌ستی پارته‌سیاسیه‌کان و به‌رده‌وام له‌ تا‌قمه‌گه‌لیکی سه‌ربازیدا بۆ هه‌موو حیزبه‌کان ده‌جهنگیت و مرۆف‌ده‌کو‌ژیت و بریک‌جاریش وه‌کوو مندالینکی هه‌ژار و وێل‌کراوی لێ‌دیت که‌ به‌ ده‌سفرۆشی ژیا‌ن به‌سه‌ر ده‌بات و هه‌ندی‌جاریش له‌ ده‌سته‌ی مندالانی به‌رکه‌وتوو به‌دیار ده‌که‌و‌یت. دیا‌ره‌که‌ تیروانینی سه‌ریاسه‌کان به‌

رووداوه‌کان و پیشه‌ها ته‌کانی چوار ده‌وری خویاندا جیاوازه و به‌م پیئه چه‌شنی بیر و تیگه‌بیش‌تینان له‌گه‌ل به‌کتر زۆر جیاوازه و نووسەر به‌هه‌لبژاردنی ئەم شیوازه، خوینەر ده‌خاته تیفکرینه‌وه. له‌رۆمانی دواهه‌مین هه‌ناری دنیادا ئەم هه‌موو سه‌ریاسانه ره‌مزی کوردستانه و کۆمه‌لگای له‌حالی رووخاندا پیشان ده‌دات و به‌ده‌رخستنی گوشت و گوشتار (براکوژی)، هه‌ژاری و نه‌داری (هه‌م هه‌ژاریی ئابووری و هه‌م هه‌ژاریی فه‌ره‌نگی)، نه‌خۆشی و که‌مه‌ندامی سه‌رچاوه‌گرتوو له‌به‌کاره‌یتانی چه‌کی کیمیاوی له‌فۆرمی مندالیک به‌نیوی سه‌ریاسی سو‌ب‌حده‌م، نموونه‌گه‌لیک له‌کومه‌لگای ناته‌واو و دواکه‌وتوو جیهانی سه‌یه‌م که‌گیرۆده‌ی شه‌په، وینا ده‌کات و به‌دروست‌کردنی به‌رجه‌وه‌ندیکی لیل و دلته‌زین له‌دۆخی ژانی سه‌ریاسی سو‌ب‌حده‌م و ئاوه‌ها مندالگه‌لیک، وا ده‌کات خوینەر به‌وریایه‌وه به‌دوای حه‌قیقه‌تدا بروات. نموونه‌یه‌ک له‌دۆخگه‌لی جیاواز که‌به‌ختیار عه‌لی وینای ده‌کات و له‌کن یه‌کدیدا ته‌نراون:

دۆخی گوشت و گوشتار سه‌رچاوه‌گرتوو له‌شه‌ری ناوخوا:

شیتانه ده‌که‌وتینه سه‌ر دیله‌کان... له‌ژیاندا وه‌حشییه‌تی وه‌ک ئەو شه‌وه نه‌ژیاوم، ده‌که‌وتینه دویان و به‌قه‌مه و گولله دامانده‌پاچین، ده‌که‌وتینه سه‌ر ئەو برا بچووک و بیگوناها نه‌ی قسه‌یه‌کمان له‌گه‌لدا نه‌گۆریبونه‌وه، ئەوانه‌ی به‌زمانی خۆمان هاواریان ده‌کرد: مه‌مانکوژن! ئیمه قه‌مه‌کانمان ده‌کرد به‌سه‌ر دلێاندا. سه‌رمان ده‌برین و به‌گولله له‌نیو خاک و خۆلدا ده‌مانگه‌وزاندنه‌وه. یه‌کیک له‌دیه‌کانم هینا و پیش له‌وه‌ی سه‌ری بیرم هاواری له‌براکه‌ی کرد: شه‌هاب تو راکه... مه‌وه‌سته... بچۆره‌وه بۆ لای دایکم... بچۆ! به‌ره‌وه‌ی رسته‌که‌ی ته‌واو بکات تیغی من گه‌یشتبوو سه‌ر هه‌ناسه‌ی. ئەو شه‌وه‌ی خۆمم بیر ناچیتته‌وه، ئاو له‌ریشم ده‌تکا و به‌دوو چاوه‌وه ناگری لی ده‌هاته ده‌ری، پر به‌شه‌وه قیراندم: مه‌هیلن ده‌ریاز بن... مه‌هیللن (عه‌لی، ۱۳۹۱: ۲۲۸).

دۆخی هه‌ژاری و نه‌داری:

ئهو هه‌ژارترین کورپی دونیاس. نازانیت له‌کوی له‌دایک بووه و چی بووگه و چی ده‌بیت. ته‌نها ده‌زانیت نیوی سه‌ریاسی سو‌ب‌حده‌مه. نیویکی عه‌لاجه‌وی له‌دونیای دل‌په‌قی ناوه‌کان. سه‌ریاسی سو‌ب‌حده‌م تاکه‌ده‌ستگێرێک بوو رۆژنامه بخوینیتته‌وه.

رۆژنامه‌نووسی‌ک بۆیان قسه‌ی له سامانی کشتوکال و به‌ره‌می ئازهل کرد، سه‌ریاس باسی له سامانی مرۆف و سه‌روه‌تی بیناز و فه‌رامۆش‌کراوی ئه‌و هه‌زاران مندالانه‌ی که له چوار سالییه‌وه بۆ په‌یدا‌کردنی نان ده‌رژینه سه‌ر شوسته‌کان و پنیوستی ریک‌خستیانیه‌ی ده‌کرد. رۆژنامه‌نووسه‌که باسی له جوانی شاره‌کان و پاکی شوسته‌کان و جوانی کۆلانه‌کانی ده‌کرد و سه‌ریاس له جوانی ژاکاو و له‌ده‌سچووی خۆی و ئه‌و مندالانه‌ی که له گوواوه‌کاندا خۆیان ده‌شۆرد. رۆژنامه‌نووسه‌که باسی له گه‌رانه‌وه‌ی لادییه‌کان بۆ گونده‌کانیان کرد و سه‌ریاس قسه‌ی له گه‌رانه‌وه‌ی مرۆف کرد بۆ ژیا‌نیککی مرۆفانه (هه‌مان: ۹۵).

دۆخی نه‌خۆشی و که‌مه‌ندام‌بوون به‌ هۆی چه‌کی کیمیاوی و جه‌نگییه‌وه:

هه‌زاران ژوور بوو ... هه‌زاران ژوور. پر له گه‌نجی په‌که‌وته و شیواو. کورانی بی‌ده‌ست و قاج و سه‌ر. پر له مه‌خلووقاتی سه‌یر و نه‌بینراو، پر له و کورانه‌ی پارچه‌پارچه بووبوون و ده‌ستیک به شیواوی نابوونی به‌یه‌که‌وه. پنده‌چوو ژووره‌کان به پنی جووری ده‌رده‌کان دابه‌ش بووبن، چه‌ندها ژووری دوور و درێژ پر بوون له‌و گه‌نجانه‌ی هه‌ر دوو قاچیان نییه. شوین زینده‌گی ئه‌و کورانه‌بوو له سه‌ر ده‌ست ده‌رۆیشتن، وه‌ک هه‌ندیک ته‌نی دابراو له زه‌وی له به‌تانی سه‌یر سه‌یردا هه‌لواسراو بوون، له پێخه‌فه هه‌وا‌یه‌کاندا جۆلانیان ده‌کرد، هه‌ندیکیان پنده‌چوو به دارشه‌قه‌کانیاندا هه‌لواسرا‌ییتن، هه‌ندیکیان له ژیر قه‌ره‌ویله‌کانیاندا ده‌خه‌وتن و قاپی خواردنه‌کانیان له سه‌ر زه‌وییه‌که له نزیک خۆیا‌نه‌وه جی هیشته‌بوو و له بنه‌وه‌را نیگای ئه‌و ریبوارانه‌یان ده‌کرد که به ته‌ک جیگا‌کانیاندا تینه‌په‌رین. شوینیکی دی، نیشته‌جی ئه‌و گه‌نجانه‌بوو که ده‌ستیان نییه، من یه‌که یه‌که به راره‌وه‌کاندا ده‌هاتم، بۆنی دونیا‌یه‌کی سامناک ده‌هات به سه‌رمدا (هه‌مان: ۲۵۶).

۴-۳- ده‌قی بوون

له ئاکامی نه‌مانی سنوره‌کانی نیوان خوینه‌ر، نووسه‌ر و که‌سایه‌تییه‌کان، ئه‌م هه‌لکه‌وته‌یه پیکدی‌ت که هه‌ر کامیان بتوانن بچنه نیو دونیای یه‌که‌تره‌وه و بژین و له بریاری یه‌ک‌دیدا کاریگه‌ر بن، ئه‌م شیویه‌به‌ دوو جوور ده‌خرینه‌روو: یه‌که‌م، شیوازیکه که له درێژه‌یدا، خوینه‌ر، نووسه‌ر یان بینه‌ر ده‌چیتته نیو قوولا‌یه‌کانی

ده‌قه‌وه. دووه‌م شیوازیکه که که سایه‌تیه‌کانی به‌رهمه‌که له دنیای ده‌قه‌که‌دا دینه
 ده‌ر و ده‌چنه دنیای ده‌ره‌وه‌ی (کسیخان ۱۳۹۰: ۱۷۷).

به‌ئاوردانه‌وه له چالاکیه سیاسی‌ه‌کان و زیندانی‌بوونی به‌ختیار‌ه‌لی له
 ب‌ر‌گه‌یه‌ک له ژیانیدا، کاره‌کته‌ره‌کانی رۆمانی دواه‌مین‌ه‌ناری دنیا (موزه‌فهری
 سو‌ب‌ح‌ده‌م، یه‌عقوبی س‌نه‌وب‌ه‌ر، س‌ه‌ریاسه سو‌ب‌ح‌ده‌مه‌کان، مح‌مه‌د دل‌شووشه،
 خوش‌که سپی‌ه‌کان، ئە‌ستیره‌ی ره‌ش و ...) ه‌ه‌ر‌کام به‌ شیوازیک ره‌نگ‌دانه‌وه‌ی
 ه‌ه‌مووره‌ه‌نده‌کانی که‌سایه‌تیی به‌ختیار‌ه‌لی-ن. وت‌ه‌کان، ب‌ر‌واکان، خ‌ه‌ونه‌کان،
 تر‌سه‌کان، دل‌ه‌راو‌کی‌کان، شک‌سته‌کان و خ‌ه‌ساره‌کان ه‌ه‌مووی ره‌نگ‌دانه‌وه‌ی
 لایه‌نه‌کانی که‌سایه‌تیی به‌ختیار‌ه‌لی-ن که‌خۆی له‌پشتی رو‌خساری ه‌ه‌ر‌کام
 له‌م کاره‌کته‌رانه‌وه‌ه‌ قائم‌کرد‌وه‌ه‌ تاله‌کیشه و گرفته‌کانی کۆمه‌ل‌گاله‌ روان‌گه‌گه‌لی
 جۆراو‌جۆره‌وه‌ ب‌کۆلتیته‌وه‌ و ره‌خنه‌یان ل‌ی ب‌گری، وا‌دیت‌ه‌ به‌ر‌چاو که‌ به‌ختیار
 ه‌لی پ‌یی خۆش‌نیه له‌چوار‌چ‌وه‌ی که‌سایه‌تیه‌کی نه‌گۆردا ب‌م‌ینتیه‌وه، ه‌ه‌ر‌ بۆیه
 به‌رده‌وام له‌ شوینی ئاش‌کرا‌کردنی رو‌خساره‌نو‌یکانه‌تاکو له‌چوار‌چ‌وه‌ی ئە‌واندا
 ب‌یر و بۆ‌چوونه‌کانی خۆی به‌یان‌ب‌کات. ئە‌م رو‌خسارانه‌پ‌ش له‌خول‌گه‌ی شوینی
 خۆیان س‌ه‌قام‌گیر‌نابن و به‌رده‌وام به‌گۆرینی شوینی خۆیان تیده‌کۆشن‌کیشه
 ه‌ه‌نووک‌ه‌یه‌کان له‌ روان‌گه‌یه‌کی جیا‌وازه‌وه‌چاو‌ه‌د‌یری ب‌که‌ن: مح‌مه‌دی دل‌شووشه
 له‌رووبه‌رووبوونه‌وه‌ له‌گه‌ل‌باوکی ده‌سه‌لات‌داری و له‌دنیایه‌کی پ‌ر له‌د‌واریه‌کان،
 دنیایه‌کی روون‌بۆ‌م‌رۆقه‌کان ده‌خوازیت. یه‌عقوبی س‌نه‌وب‌ه‌ر به‌ شوینی خ‌ه‌ون‌یکی
 پاک له‌دنیایه‌کی پ‌ر‌فیل و ته‌فره‌درای سیاسی‌ه‌ت و دوور‌بوون له‌درو‌حیزی‌ه‌کان،
 له‌جوودی موزه‌فهری سو‌ب‌ح‌ده‌مدا ده‌گه‌ریت. س‌ه‌ریاسه‌کانیش ه‌ه‌ر‌کامه‌یان
 به‌ شیوازیک جیهان‌یکی ب‌ی‌شه‌ر و خوین‌رشتن و هاواری گه‌رانه‌وه‌ی م‌رۆف‌بۆ
 ده‌روونی پاک‌ی خود‌ده‌که‌ن. خوش‌که سپی‌ه‌کانیش بۆ‌دوور‌بوون له‌ناپاکیه‌کانی
 دنیا و تووش‌نه‌بوونیان پ‌یی، ب‌ریار‌ده‌ده‌ن منالیان نه‌بیت. له‌رۆمانی دواه‌مین
 ه‌ناری دنیا‌دا سنوور‌یک له‌نیوان‌خوین‌ه‌ر و کاره‌کته‌ره‌س‌ه‌ره‌کیه‌کانی چیرۆکه‌که‌دا
 (موزه‌فهری سو‌ب‌ح‌ده‌م) نییه. ئە‌و ب‌ر‌یک‌جار له‌به‌رده‌نگی داوا‌ده‌کات که‌ س‌ه‌رنج
 ب‌ده‌ن به‌دریژه‌دان و کۆتایی‌چیرۆکه‌که‌ و گو‌ییستی قسه‌کانی بن:

دۆستانی من، ئە‌ی ئە‌وانه‌ی چ‌هنده‌ها شه‌وه‌ب‌ی‌ماندوبوون‌گۆی له‌م‌چیرۆکه‌ی
 من ده‌گرن... ئیستا تیده‌گه‌ن‌من له‌م‌ده‌ریایه‌دا چی‌ده‌که‌م، تیده‌گه‌ن‌پیاو‌یکی

ریش سپی و ماندووی وه ک من له سهر ئهم کهشتیه چی دهکات. دۆستان ئهو پهیمانه، ئهو پهیمانهی ئیستا له گه‌ل پهیمانیکی دیکه‌دا له ژیر دواهمین ههناری دونیادا خه‌وتوو، منی به‌ره‌و ئهم ده‌ریایه هه‌لگرت که ئیستا له‌م کهشتیه‌وه چاوه‌روانی دۆزینه‌وه‌ی ریگایه‌کم بمباته‌وه سهر ئاسه‌واری و شوینی دواهمین سه‌ریاس و چیلکیک له‌ ئهو داره به‌ نیشانه‌ی په‌یمان له‌ گه‌ل خۆما هه‌ناوه. ئیوه‌ش ئه‌گه‌ر رۆژیک له‌ رۆژان ریگاتان که‌وته ئهو دره‌خته، په‌یمانی نوی بکه‌نه‌وه (عه‌لی، ۱۳۹۱: ۲۷۴).

۳-۵- جووتیتی یان پیکه‌وه‌ژیانی هاوسه‌نگ له‌ نێوان حه‌قیقه‌ت و جادوودا

له‌ رۆمانگه‌لێک که به‌ شیوازه‌ی ریالیزمی جادوویی ده‌نوسرین، دونیای راستی و خه‌یال تیکه‌لی یه‌کدی ده‌بن و له‌ پالی یه‌کدا هه‌لده‌که‌ون و به‌ وه‌ی ئیریکسۆن: «ئهم دوو دونیایه له‌ دۆخیکی به‌ته‌واوی هاوسه‌نگدا، شان به‌ شانی یه‌ک جی ده‌گرن» (ئیریکسۆن، ۱۹۹۵: ۴۲۸). له‌ سه‌رتاسه‌ری رۆمانی دواهمین ههناری دونیادا به‌رده‌نگ به‌ باشی ئهم تابه‌تمه‌ندییه ده‌بیتیت. به‌ختیار عه‌لی دونیای خه‌یالی محه‌مه‌دی د‌ل شووشه و خوشکه سپیه‌کانی له‌ گه‌ل چیرۆکی راسته‌قینه‌ی موزه‌فه‌ری سو‌بحدم و سه‌ریاسه‌کان به‌ شیوه‌یه‌کی جوان تیکه‌لاو کردوو، به‌ جو‌ریک که برپیک له‌م که‌سایه‌تییه دوانه‌ییانه (هه‌م خه‌یالی و هه‌م راسته‌قینه) هه‌ر کاتیک پتویست بکات له‌ دونیای واقعی به‌ره‌و دونیای خه‌یالی و به‌ پینچه‌وانه‌وه ده‌رۆن، بی ئه‌وه‌ی که به‌رده‌نگ و خوینهر هه‌چ ناره‌زایه‌تی و حه‌په‌سانیک پیشان بده‌ن. محه‌مه‌دی د‌ل شووشه هه‌ندیک جار خه‌یالی ده‌رده‌که‌ویت و کرده‌وه‌ی جادوویی لیده‌که‌وتیه‌وه: که‌مه‌که‌مه ده‌بیته لافاوێکی مه‌زن، که‌مه‌که‌مه شته‌کان ده‌که‌ونه سهر ئاو، هه‌چ که‌سیک به‌ شه‌قام و شوسته‌کانه‌وه نامینیتته‌وه، خه‌لکی روو ده‌که‌نه بال‌اخانه به‌رزه‌کان، له‌ نه‌ومی بلندی خانوو به‌رزه‌کانه‌وه ته‌ماشای ده‌که‌ن، ده‌چته سهر مه‌ناره‌کان، سهر سه‌ربانی توتیله‌کان، سهر گومه‌زه شینه‌کان، سهر کالیبتۆس و سنه‌وبه‌ر و شاتوو‌ه‌کان. ته‌نیا محه‌مه‌دی د‌ل شووشه نه‌بیت که‌ بی-باکانه ئاو ده‌بیات و کووچه به‌ کووچه لافاو ده‌بیتیت. ئهو بی‌ئه‌وه‌ی نو‌قم بیت، وه‌ک به‌سه‌ر به‌له‌میکی چکۆله و نه‌بینه‌راوه‌وه بیت، سهر ئاو ده‌که‌ویت، چوارمه‌شقی له‌ سهر لافاو‌ه‌کان داده‌نیشیت و به‌ زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی گه‌وره‌وه سه‌یری دونیا ده‌کات. لافاو ماشین، که‌لوپه‌ل،

کورسی، که سانی خنکاو به م لاولا و به ولای محمه دی دل شووشه دا ده فرینیت و ئه و ته ماشایان ده کات. ئاوی لافاوا پر ده بیت له شته عه نیکه کانی شار، له تایه، له سفته کیتی هه رگیز نه خویندراوه، له سینی و خوانی پر و ئاماده، له ئامیری مال، له ژنی خنکاو به عه باره شه کانیا نه وه، له و پیاوانه ی مردوون و هیشتا ده ستیان له سه ر پاره کانیا نه ته ر نه بیت. محمه دی دل شووشه له گه ل ئه و شتانه دا ئا و ده بیات، به لام ئه و وه ک یه کیک له سه ر به رمالی نوژر دانیشتییت له سه ر ئاوه کان داده نیشیت و به پیکه نینه وه ته ماشای ئه وانه ده کات له سه ر سه ربانه کان بالکونی بازاره دوو نهۆمه کانه وه ته ماشای ده که ن، ده ست به رز ده کاته وه و سلأویان لی ده کات، ماچیان بو هه لده دات، شه پۆله کان خیرا ده بیه ن و ئه و وه کوو یه کیک له نمایشیکی تایه تیدا بیت، هه لده ستیته سه ر پیج و له سه ر ئاوه کان ده وه ستییت، به پیوه سلأو له وانه ده کات که له مبه ر ئه و به ری شه قامه کانه وه سلأوی لی ده که ن، هه مووان محمه دی دل شووشه ده بینن له ناو مردووه کاندایاری ده کات، ده چنه سه ر ئه و ئوتومبیلانه ی ئا و ده یانبات و له ویوه باز ده داته وه ناو ئا و، ده ست ده بات سیو و پرته قالی رایچی سه ر لافاوه که ده گرته وه و وه ک یاریبازیکی سیرک یارییان پی ده کات، وه ک ئه وه ی له به له میکی جادوویدا دانیشتییت (عه لی، ۱۳۹۱: ۲۴، ۲۵).

هیندییک جاریش وه ک مرؤفیکی راسته قینه ده رده که ویت که له شویتیکی ریالیستی و ئاساییدا پیوه ندیه کی ساده و گیانی به گیانی له گه ل چوار ده وره که ی خویدا هیه:

ئه و کاته ی محمه دی دل شووشه، له ره بییه کۆنه کاندایا، له چال و نشیوی هه رده کاندایا بو پاشماوه ی گولله توپ و گولله ی هاوه ن و مووشه کی نه ته قیوی فرۆکه کان ده گه ریت، باوک و دایکی هه موو دونیای به دوادا ته ی ده که ن و نایدوژنه وه، هه موو روژیک پیشمه رگه و پاسه وانه کانی سلیمانی مه زن به خویمان و تویوتا پان و جیبه چکۆله کانیا نه وه سه رمه رزه کان ده گه رین و جار بو کورپیکی مندالکار ده دن که ده ترسن له که ندیک یان لاریگایه کدا مردبیت. روژیک محمه دی دل شووشه له گه ل منداله کویره که ی دۆستیدا له کیلگه یه کدا و له هه تاوی فینکی به هاردا قه وانی گولله یه کی بی ئه ندازه گه وره بو قه راخی جاده یه کی خو ل ده گوژنه وه، له و کاته دا جیبیکی ئه مریکی خو له میشی له و شه قامه وه تیده په ری و یه کیک له په نجه ره که وه هاوار ده کات: ئه وه محمه دی دل شووشه یه ... ئه وه تا ئه وه

خۆیه تی ... خۆیه تی (هه مان: ۱۱۶).

که سایه تی خوشکه سپیه کانیش هه ر وایه، پرێک جار وه کوو بوونه وه رێکی خه بآلی و عه لآجه و ییان لی دیت که ژیانان هاوشیوهی هه چ کام له کچه ئاسایه کان نییه :

لاولای سپی له ته مه نێکی زوو وه سویندێکی ئه به دبیان بۆ به کدی خواردبوو هه تا مردن که سیان شوو نه کهن، قژیان نه برن، که سیشیان به ئه وی تر گۆرانسی نه لیت و له کراسی سپیش به و لآوه رهنگیکی تر نه پۆشن. ئه و ریکه وته ده گه راپه وه بۆ چوار سال به ر له و ئیواره یه ی توفانه کان محه مه دی دل شووشه یان هینا ... ئه و کاتانه ی له مآلی ئه و دوو خوشکه دا جهنگی گۆرانیه کان هه لگیرسا، ئه و دم ئه و دوو خوشکه ته مه نیان چوارده و پازده سالان بوو، هه ردووکیان له ژیره وه مندالانه عاشق بوون، شه و و رۆژ له به ر خۆیانه وه گۆرانیه کان ده گووت ... هه ر کامه یان گۆرانیه کیان ده گووت که له یه کدی نه ده چوو. جهنگی گۆرانیه کان ماوه یه کی درپژی خایاند. هه ندی شه و تا گه روویان خوینی لی ده هات له رقی یه ک گۆرانیه کان ده گووت. ئه وه ی شته کانی به ئاقاریکی تر سناکدا برد، ئه و برآوا سه یه بوو که سه روکاری جادوویه ک له پشت ره فتاری ئه و دوو خوشکه وه، سیمایان له سیمای کچانی تر نه ده چوو، که به هه ر شتیک نیگیان بکردبا، ته لیسمیان ده کرد. چاویان گه وره تر له چاوی ئاسایی ده نیواند که تماشات ده کردن، هه ستت ده کرد جگه له ده سه لآتی نیگیان هه چی تر نابینیت. گه ر بیانویسته یه پریان ده کرد له ساردی و که مه تر خه می. جله سپیه کانیان له گه ل ئه و قژه کتیویه درپژه یان که به جۆرکی نا ئاسایی خیرا درپژ ده بوو، نیگی سیحربازیکی پی به خشیبوون (هه مان: ۳۸۳).

هیندیک جاریش وه کوو مروفتیکی ئاسایان لی دیت که هه موو کرده وه و هه لسوکه وته کانیان سروشتی ده نوینی:

له دوی مردنی سه ریاسی سو به حده م و په رش و بلا بوونه وه ی له شگری عه ره بانه کان، خوشکه سپیه کان جۆرێک له گۆشه گیری قوول ده ژین. دوی ته واو کردنیان بۆ خانه ی مامۆستایان، ئیکرامی کتو یارمه تیان ده دا له گوندیکی دوور بین به مامۆستا، هه ر دووکیان خانوو به چکۆلانه که ی شار به جی ده هیلن و به ره و گوندیکی باکووری شار ده رۆن. خه لکی ئه و گونده هه رگیز وه ک دوو مامۆستا سه یریان نه ده کردن، به لکو وه ک دوو فریشته که خودا له شوینیکی دووره وه نار دیتنی بۆ ئه و گونده،

په یوه نډیبه کی سهر و پر له نارامییان له گه ل گوندنشینه کانداهه بوو (هه مان: ۱۱۸).

۳-۶- واتای سهره کی گرینگ و قوول

ههروهه ها که باسماں کرد به رهه می ریالیزمی جادوویی به پیچه وانه ی ژانر تاراده یه ک وه کوو خوئی (فانتزی) بابه ته کان به بیان ده کات که له بواری کومه لایه تی، سیاسی و فهرهه نگیه وه قوول و جدیبه. ئەم بابه تانه به هوی ئه وه ی که کاریگه ریبه کی گرینگ له ژیانی تاک و کومه لگای که سه کانداهه یه ده بیته چه شتی که له که لکه له زهینیبه کانیاں و نووسه ری ریالیزمی جادوویی به زیاد کردنی تامی خه یال، ئەم بابه ت و کیشانه له ناوهرۆکی چیرۆکه که دارهنگ ده داته وه. له رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیای به ختیار عه لی دا، تووندوتیژیگه لی سیاسی، دیکتاتوری و به شوینکه وتوویی ئەم دوانه، شه پر، دیل بوون، کوشت و کوشتار، تۆقاندن و دلپراوکی، هه ژاری و نه داری، ئاواره یی و بی دهره تانیی خه لک، هه تیوبوونی مندالان، بیوه ژن بوونی ژنان، که مئه ندامی و نه خویشیگه لی سه رچاوه گرتوو له به کارهینانی چه کی کیمیاوی و ... بابه تگه لیکن که نیشاندهری که لکه له زهینیبه کانی به ختیار عه لی وه کوو تاکیک له خه لکی جیهانی سه هه مه که گیرۆده ی شه پر بووگه. ده لاقه یه ک که به ختیار عه لی له م رۆمانه یدا به ره و گۆشه یه ک له دونیای کردۆته وه، زۆر جوان نیبه و به رجه وه ندگه لیکي ناخۆشی بو خوینهر کیشاوه، چونکه هه ر شتی که هه یه پشیوی و ئالۆزی و رووداوه گه لیکي ناخۆشن که کوردستانی عیراق له گه لیاندا به ره وروو ده بیته وه. له چۆنیه تی ده سپیکی رۆمانه که، نووسه ر خوئی ده خوازیت خوینهر له سه ره تادا هه ست به دۆخی ئالۆزبوون و سه رگه ردانی بکات: «له کوشکیکدا، له ناو جه نکه ل و دارستانیکی نادیاردا، ئەو پیی گووتم له دهره وه دهر دیکي کوشنده وه ک تاعوون بلاو بووته وه، که درۆی ده کرد بالنده کان هه موو ده فرین. له مندالییه وه وابوو، هه ر کاتی که درۆی بکرایه، شتیکی سروشتی رووی ددها، یان باران ده باری یان دهرخته کان ده که وتن! ... له ئیو کۆشکیکی گه وره دا دیل بوو» (هه مان: ۱۵).

۳-۷- که میتی و ئه ویتی

یه کیک له جیاوازیبه کانی شیوازی ریالیزمی جادوویی له گه ل نووسینه فانتزیبه کانداهه وه یه که رووداوه خه یالییه کان به شیوه ی کاتی و زۆر که م روو ددهات، له حالیکدا

له نووسینه فانتزییه‌کاندا ئەم رووداوانه و دیمه‌نه جادووویه‌کان هه‌میشه‌یی و ناکو‌تان و به‌رده‌وام له ناوه‌رۆکی چیرۆکه‌که و رۆمانه‌که‌دا دووپاته‌ده‌بنه‌وه. له رۆمانی دواهمین هه‌ناری دونیادا دیمه‌نه جادووویه‌کان و دیارده‌گه‌لی سه‌رسوهره‌ینه‌ر له کاتیکدا ده‌رده‌که‌ون و نه‌ته‌نیا زوو له‌ناو ده‌چن، به‌لکوو هیچ کاتیکیش دووباره‌نابنه‌وه؛ بۆ نمونه کاتیک محمه‌دی دڵ‌شووشه‌ له‌سه‌ر لافاوه‌که‌ چوارمشیقی ده‌دات، یه‌ک جار رووده‌دات و بیجگه‌ له‌ شیوازی مردنی محمه‌دی دڵ‌شووشه‌ ئیدی وه‌کوو ئەم دیمه‌نه‌ سه‌رسوهره‌ینه‌ره‌ دووباره‌ نابێته‌وه:

که‌مه‌که‌مه‌ ده‌بێته‌ لافاوێکی مه‌زن، که‌مه‌که‌مه‌ شته‌کان ده‌که‌ونه‌ سه‌ر ئاو، هیچ که‌سیک به‌ شه‌قام و شوسته‌کانه‌وه‌ نامینبێته‌وه، خه‌لکی روو ده‌که‌نه‌ بالاخانه‌ به‌رزه‌کان، له‌ نه‌ژمی بلندی خانوو به‌رزه‌کانه‌وه‌ ته‌ماشاده‌که‌ن، ده‌چنه‌ سه‌ر مه‌ناره‌کان، سه‌ر سه‌ربانی ئۆتیله‌کان، سه‌ر گومه‌زه‌ شینه‌کان، سه‌ر کالیتۆس و سنه‌وه‌ر و شاتوووه‌کان. ته‌نیا محمه‌دی دڵ‌شووشه‌ نه‌بیت که‌ بیباکانه‌ ئاو ده‌بیات و کوچه‌ به‌ کوچه‌ لافاو ده‌به‌ینبیت. ئەو بێ‌ئهو‌ی نو‌قم بیت، وه‌ک به‌ سه‌ر به‌له‌میکێ چکۆله‌ و نه‌بینه‌راوه‌وه‌ بیت، سه‌ر ئاو ده‌که‌وێت، چوارمه‌شیقی له‌سه‌ر لافاوه‌کان داده‌نیشیت و به‌ زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی گه‌وره‌وه‌ سه‌یری دونیا ده‌کات. لافاو ماشین، که‌لوپه‌ل، کورسی، که‌سانی خنکاو به‌ملاو به‌ولای محمه‌دی دڵ‌شووشه‌دا ده‌فرینبیت و ئەو ته‌ماشایان ده‌کات. ئاوی لافاو پرده‌بیت له‌ شته‌عه‌نتیکه‌کانی شار، له‌تایه، له‌سفته‌کتیپی هه‌رگیز نه‌خویندراوه، له‌سینی و خوانی پر و ئاماده، له‌ئامیری مال، له‌ژنی خنکاو به‌عه‌با ره‌شه‌کانیانه‌وه، له‌و پیاوانه‌ی مردوون و هه‌یشتا ده‌ستیان له‌ سه‌ر پاره‌کانیانه‌ ته‌رنه‌بیت. محمه‌دی دڵ‌شووشه‌ له‌گه‌ل ئەو شتانه‌دا ئاو ده‌بیات، به‌لام ئەو وه‌ک یه‌کیک له‌ سه‌ر به‌رمالی نوێژ دانیشبیت، له‌ سه‌ر ئاوه‌کان داده‌نیشیت و به‌ پیکه‌نینه‌وه‌ ته‌ماشای ئەوانه‌ ده‌کات له‌سه‌ر سه‌ربانه‌کان بالکۆنی بازاره‌ دوو نه‌هۆمه‌کانه‌وه‌ ته‌ماشای ده‌که‌ن، ده‌ست به‌رز ده‌کاته‌وه‌ و سلأویان لیده‌کات، ماچیان بۆ هه‌لده‌دات، شه‌پۆله‌کان خیرا ده‌یبه‌ن و ئەو وه‌کوو یه‌کیک له‌ نمایشیکی تایبه‌تیدا بیت، هه‌لده‌ستیته‌ سه‌ر پی و له‌ سه‌ر ئاوه‌کان ده‌وه‌ستیت، به‌پتوه‌ سلأو له‌وانه‌ ده‌کات که‌ له‌مبه‌ره‌به‌ری شه‌قامه‌کانه‌وه‌ سلأوی لیده‌که‌ن، هه‌مووان محمه‌دی دڵ‌شووشه‌ ده‌بینن له‌ناو مردوووه‌کاندا یاری ده‌کات، ده‌چنه‌ سه‌ر ئەو ئوتومبیلانه‌ی ئاو ده‌یانبات و له‌ویوه‌ بازده‌داته‌وه‌ ناو ئاو، ده‌ست ده‌بات سیو و پرته‌قالی راپنچی سه‌ر لافاوه‌که‌ ده‌گرێته‌وه‌ و وه‌ک یاریبازیکی

سیرک یاریان پیده‌کات، وهک ئه‌وه‌ی له به‌له‌میکی جادوویدا دانشتیی (هه‌مان: ۲۴، ۲۵).

یان کاتی ئاگرگرتنی به‌کێک له منداله‌کان که له نه‌خوشخانه‌دا:

ئاویان پیا ده‌کرد هه‌ر نه‌ده‌کوژایه‌وه، ده‌بانخسته‌حه‌وزه‌وه که هه‌ر ده‌هاته‌ده‌ری هه‌ر وه‌ک خۆی بوو، که به‌قاوشه‌کاندا ده‌سوورایه‌وه، هه‌موو ده‌ترساین په‌رده و چه‌رچه‌ف و جله‌کانمان بیگریت، خۆی له‌سه‌ر قه‌ره‌وێلکه‌یه‌کی ئاسن ده‌خه‌وت، هه‌چی نه‌ده‌دا به‌خۆیدا، له‌خه‌ویشدا هه‌ر ده‌سووتا، رۆژیک به‌ته‌له‌فزیۆن ره‌سمیان گرت و بریدیان و دوایی هاته‌وه، مه‌لاکان پێیان ده‌گووت جه‌ه‌نه‌مییه‌ بۆیه‌ ده‌سووتیت، ئه‌وه موعجیزه‌ی خودایه‌ تا جه‌ه‌نم ببینن. شه‌ویک له‌ده‌ست پاسه‌وانه‌کان رایکرد و ون بوو، که‌س نازانیت له‌کوێه، پێیان ده‌گووت گوئی ئاگر (هه‌مان: ۲۶۸).

۳-۸- مات‌بوون و بیده‌نگی نووسه‌ر

یه‌کێکی‌تر له‌خاله‌کانی نووسینی ریالیزی جادووویی بیده‌نگی و مات‌بوونی نووسه‌ر و به‌یان‌نه‌کردنی هه‌ست، کاردانه‌وه‌یان لاگیریی ئه‌وه‌له‌هه‌مبه‌ر رووداوه‌ ناواقعییه‌کان؛ به‌جۆریکی‌تر نووسه‌ر، رووداو و توخمگه‌لی ئه‌وبه‌ره‌هه‌ست و ناواقعی له‌ریالیزی جادوویدا پێشان‌نادات تا خۆنه‌ر بۆی ده‌ربکه‌ویت که‌ شیاو و ناشیاو، دوو جه‌مه‌سه‌ری دژبه‌ر و ناکۆکن که‌ له‌دژی یه‌کدیدا شوێرش ناکه‌ن و نکۆلی له‌یه‌کدی ناکه‌ن؛ چونکه‌ ژووره‌سروشتی له‌نۆرم و به‌هاکانی که‌سایه‌تییه‌کاندا و گیره‌وه‌ له‌جیهانی چیرۆک و رۆمانه‌که‌دا گه‌شستوه‌ته‌کامل بوون. به‌ته‌ی فاریس، یه‌کێک له‌بیردۆزه‌کان له‌م‌ه‌واره‌دا: «له‌تیکستی ریالیزی جادوویدا، رووداوه‌ ئه‌وپه‌ر په‌سته‌کان، بابه‌تگه‌لێکی پێوه‌ و ئاراسته‌که‌ر نین، به‌لکوه‌ بابه‌تگه‌لێکی ئاساین و وه‌کوو رووداوه‌گه‌لێک که‌ له‌ژیانی رۆژانه‌دا رووده‌دات، قه‌بوول‌کران و له‌گه‌ل‌عه‌قلانییه‌ت و ماکه‌ی ریالیزی ئه‌ده‌بیدا گرێدراون و له‌نیوان یه‌کدیدا ته‌نراون» (فاریس، ۱۹۹۵: ۳). له‌م‌رووه‌وه‌ بوونی یه‌ک‌گیره‌وه‌ی بی‌مه‌به‌ست و بی‌لایه‌ن که‌ که‌شێکی له‌بار له‌هه‌موو چیرۆکه‌که‌دا په‌ره‌پێ‌بدات، یه‌کی له‌تایبه‌تمه‌ندییه‌ جه‌وه‌رییه‌کانی ریالیزی جادووویییه‌ که‌ به‌ختیار‌عه‌لی به‌باشترین شیوه‌ ئه‌م‌ئهرکه‌ی به‌جی هیناوه‌. ده‌بیت بزاینن که‌ له‌م‌شیوازه‌دا،

چۆنیه تی ده برپینی دهنگی گێژه وه رۆلێکی زۆر گرینگی ههیه. نووسه ری پرۆفیشنال دهتوانیت به یارمه تیسی چۆنیه تی ده برپینی دهنگ، هه موو دیارده کانی نادیار و پروا تا که سه ییه کانی خۆی له روانگهی خۆینه ره وه، راسته قینه پیشان بدات. به م شیوه یه، نووسه ر له به یان کردنی به لگه کان و پاژگه لیک که له به ره می ریالیستیدا بوونیان گرینگه، پارێز ده کا. گابریل گارسیا مارکزیز پروای وایه که ما که ی له حن گرینگترین ما که ی ریالیزمی جادوویییه (پارسی نژاد، ۱۳۸۷: ۲۷۰).

هه ره وه ها نووسه ر، بوونی کاره کته رگه لێکی ناسروشتی وه کوو محمه دی دل شووشه، خوشکه سه ییه کان و ته نانهت ئه ستیره ی ره شیش له نێو رۆمانی دواهمین ههناری دونیادا ئاسایی و سروشتی دنوینی و به شوینی پاساوه ینانه وه و شرۆفه ی زانستیانه و لۆژیکی رووداوه نا ئاساییه کاندانیه. کاتیک محمه دی دل شووشه له سه ر ئاوه که چوار ئه ژنۆ داده نیشیت و یان راده وه ستیت و ئه و کاته ی که به خاتری شکستی عه شقی له ماله شووشه ییه که یدا به و شیوه یه ده مریت، به ختیار عه لی ههستی خۆی ده شارپته وه؛ یان کاتیک باس له دۆخی ئه و نه خۆشخانانه یه ی ده کات که منداله بریندار و کیمیاوییه کانی تیدایه، راست یان درۆی ئه م کاره ساته پشتراست ناکاته وه و به بیده نگی بریاری کۆتایی بو خۆنه ر داده نیت:

هه زاران ژوور بوو ... هه زاران ژوور. پر له گه نجی په ککه وته و شیواو. کوپانی بی ده ست و قاچ و سه ر. پر له مه خلوو قاتی سه یر و نه بیسراو، پر له وه کوپانه ی پارچه پارچه بو بوون و ده ستیک به شیواوی نابوونی به یه که وه. پنده چوو ژووره کان به پنی جووری ده رده کان دابه ش بووبن، چه نده ها ژووری دوور و درێژ پر بوون له وه گه نجانه ی هه ر دوو قاچیان نییه. شوین زینده گی ئه و کوپانه بوو له سه ر ده ست ده رۆیشتن، وه ک هه ندیک ته نی دابراو له زه وی له به تانی سه یر سه یردا هه لئواسراو بوون، له پینخه فه هه واییه کاندان جۆلانیان ده کرد، هه ندیکیان پنده چوو به دارشه قه کانیاندا هه لئواسرابیتن، هه ندیکیان له ژیر قه ره وینله کانیاندا ده خه وتن و قاپی خواردنه کانیان له سه ر زه وییه که له نزیک خۆیا نه وه جی هیشته بوو و له بنه وهره ی نیگای ئه و ریبوارانه یان ده کرد که به ته ک جیگا کانیاندا تیده په رین. شوینیکی دی، نیشته جیی ئه و گه نجانه بوو که ده ستیان نییه، من یه که یه که به راره وه کاندان ده هاتم، بوونی دونیا یه کی سامناک ده هات به سه رمدا (عه لی ۱۳۹۱: ۲۵۶).

ئه م دۆخ و شوینه خه منا که ی که نووسه ر له باره یه وه باس ده کات، هه موو کاتیک

لایه‌نه‌کانی شهر رهدیان کردۆته‌وه. به‌ختیار عه‌لی به‌بیده‌نگیی واتاداری خوئی، برپیار له‌م باره‌یه‌وه بو خوینه‌ره‌کانی جی ده‌هیلّیت و هه‌ست و برپای خوئی له‌هه‌ر چه‌شتیک بیت، نایدركییت. یان کاتیک روو ده‌کاته دواه‌مین هه‌ناری دونیا، خوینه‌ر به‌هیچ شیوه‌یه‌ک گومان و دوو‌دلی به‌نسبه‌تی ئەم باب‌ته‌وه هه‌ست پی‌ناکات و هه‌رگیز به‌دوای پاساوی زانستی و لۆژیکی ئەم دیارده‌یه‌وه نیه:

له‌سه‌ره‌وه‌پرا جوانترین به‌رجه‌وه‌ن و شتیک بوو که تا ئەو کاته‌ی له‌ژیاپاندا دیبوویان. دونیا هینده‌ساف و سپی و فینک بوو، خۆر هینده‌گه‌رم، دلنه‌واز و خوینبوین بوو، وه‌ک ئەوه‌بوو مندالان له‌ئه‌ستیره‌که‌وه بو‌سه‌ر ئەستیره‌که‌ی تر فریبین. دونیای خه‌مگینی ژیر هه‌ور چی له‌و دونیا‌سه‌یر و به‌رین و زیوینه‌ی سه‌ر ئەو لووتکه‌یه‌ نه‌ده‌چوو که گۆره‌پانیک‌ی گه‌وره‌ی رووناکی بوو. شوپتیک بوو پیده‌چوو به‌رده‌کانی به‌حوکمی هاوسپیه‌تیه‌کی ئەزه‌لی له‌گه‌ل هه‌ور و ئاسمان و هه‌تاودا نه‌رم بوو بیتنه‌وه. پیده‌چوو ئەو زه‌وییه‌خودا بو‌فریشته‌کانی دروست کردبیت تا له‌سه‌فه‌ری نیوان زه‌وی و ئاسماندا بو‌وچان به‌کار به‌ینن. ئەو داره، دواه‌مین هه‌ناری دونیا بوو. پیده‌چوو زه‌وی له‌ویدا کۆتایی بیت و مه‌له‌کووت ده‌ست پی‌بکات. ده‌لّی که مروّف هه‌ستی به‌ناکۆتا و هه‌میشه‌یی بوون ده‌کرد. ویده‌چوو ئەم هه‌ناره‌مه‌ودای نیوان زه‌وی و ئاسمان بیت. سه‌ریاس ده‌یگوت: «خوای گه‌وره‌سه‌یر که‌ن، بیی و نه‌بی ئەوه‌ دواه‌مین هه‌ناری دونیا‌یه، هیچ هه‌ناریکی تر نیه‌ئاوه‌ها به‌رز له‌شوپتیک‌ی ئاوه‌ها دووردا، له‌کۆتایی دونیادا روایت». ئیستا له‌ژیر ئەم داره‌یدا، دونیا به‌کۆتایی ده‌گات، ئاسوده‌یه‌کی قوولی به‌کوره‌کان دابوو، ئاسوده‌یه‌ک که له‌سه‌ر زه‌وی په‌یدا نه‌ده‌بوو (هه‌مان: ۱۱۱، ۱۱۰).

۹-۳- ته‌شه‌رهاوی و ته‌وس لیدان

له‌م به‌شه‌دا، نووسه‌ری شیوازی ریالیزی جادوویی روانگه‌یه‌کی ته‌شه‌رهاوی و ره‌خنه‌گرانه‌ی له‌جیهانبینی جادوویی له‌هه‌مبه‌ر واقع‌خوازیدا هه‌یه، به‌لام به‌شیوه‌یه‌ک له‌نیوان ئەم تیروانینه‌مه‌ودایه‌کی واتادار داده‌نیت تاکوو خوینه‌ر و نه‌زانیت که ئەم روانینه‌له‌جیهانبینی نووسه‌ره‌وه‌ها‌توو. له‌رۆمانی دواه‌مین هه‌ناری دونیادا به‌ختیار عه‌لی کاتیک له‌حیزبه‌سیاسیه‌کان باس ده‌کات، ئەم روانگه‌ی ره‌خنه‌گرانه و ته‌شه‌ر لیدانه‌ده‌بیندریت، به‌لام به‌خاتری ئەوه‌ی که

به‌رده‌نگ راسته‌وخۆ به‌ره‌ورپووی خۆی نه‌کات، ئه‌مه له زمانی کاره‌کته‌ره‌کانی نیو رۆمانه‌که‌وه باس ده‌کات: «هه‌موومان ریشمان درێژ بوو و هه‌موو گیانمان بۆنی ئاره‌قی لی‌ده‌هات، مه‌سئوله‌که‌مان هه‌مان ئه‌و کورپه‌ بوو که بی‌ئافره‌ت و خواردنه‌وه و ئه‌و شتانه‌ نه‌ده‌ژیا» (هه‌مان: ۲۲۲).

«من میز ده‌که‌م به‌ حیزیدا ... میز!

به‌ چاویکی پرفرمیسکه‌وه به‌ هه‌موو پیشمه‌رگه‌کانم گووت:

- حیزب ده‌یه‌وئیت هه‌موومان لێره‌دا وه‌کوو سه‌گ به‌تۆپین ... ئیمه‌ چون ئه‌سیره‌کانمان سه‌ر بری، ئه‌مانیش ده‌یانه‌وئیت ئیمه‌ سه‌ر بېرن» (هه‌مان ۲۲۹).

۳-۱۰ - پیشکه‌ش کردنی بابه‌ته‌کان به‌ پیتی راستی

له‌ شیوه‌ی ریالیزمی جادوویدا، نووسه‌ر تێده‌کۆشیت رووداوه‌ نااسایی و عه‌جایه‌کان به‌ شیوازی که‌ ته‌ساسه‌که‌ی حه‌قیقه‌ت بیت، وه‌سلف بکات و له‌ گومان و دوودلی خۆی بپاریزیت و هه‌رگیز نایه‌وئیت ئه‌م چه‌شنه‌ رووداوانه‌ روون بکاته‌وه و شیوازی گوونی نووسه‌ر له‌ کاتی به‌ره‌وربوونه‌وه‌ی ئه‌م دیاردانه‌دا به‌ته‌واوی سروشتی و ئاساییه‌ و به‌ جۆرێکه‌ که‌ ده‌لێی هه‌موو شتیک به‌ پیتی حه‌قیقه‌ت و راستیی و شوپتیک له‌ گومانی نووسه‌ر بوونی نییه‌ و هه‌موو شتیک له‌ شوپتی راسته‌قینه‌ی خۆیدا به‌ختیار عه‌لی-ش له‌ رۆمانی دواهمین هه‌ناری دوتیا کاتیک له‌ رووداوه‌گه‌لی نااسایی و برپا جادوویییه‌کان باس ده‌کات، هه‌ول ده‌دات که ئاسایی پیشانیان بدات: «ئه‌و شه‌وه‌ نه‌دیمی شازاده‌ش به‌ خۆی و هاوڕێکانییوه‌، له‌ شه‌ویکه‌دا حه‌قیقه‌ت تا دوا ئه‌ندازه‌ خه‌یالی کوشتوه‌، تکایان لی‌ده‌کات یارمه‌تی بده‌ن تا بگاته‌ ژێر دره‌ختیکی هه‌نار له‌ سه‌ر تروپکی چیايه‌کی نزیک، هه‌ناریک ده‌بیت تا له‌ ژێریدا بخره‌وئیت و چاوانی چاک بێته‌وه» (هه‌مان: ۱۰۶).

«هه‌میشه‌ به‌ر له‌ روودانی بوومه‌له‌رزه‌کان به‌ چه‌ند ده‌قیقه‌یه‌ک خوشکه‌ سپییه‌کان له‌ مال ده‌هاتنه‌ ده‌ری، وه‌ک ئه‌وه‌ی ئه‌وان کاتی بوومه‌له‌رزه‌کان بزانه‌ن، وه‌ک ئه‌وه‌ی سه‌عاتیکی سیحراوی له‌ ناویاندا بیت، یان ئه‌هریمه‌نیک به‌ چرپه‌ کاتی بوومه‌له‌رزه‌کانیان لا به‌یان بکات» (هه‌مان: ۷۸).

«له‌ هه‌موو شتیک گرنگتر من دل‌م له‌ شووشه‌یه‌، له‌ شووشه‌یه‌کی زۆر ناسک، بچووکترین دل‌شکان ده‌مکوژیت ... من که‌سیکم له‌ شووشه‌، که‌ شکام ورد ده‌بم،

که وردیش بووم پارچه به جی ده هیلم، ده بم به مردوویه کی به د، من که مردم به جوریک پراش پراش ده بم که س ناتوانیت تیگات که پارچه ورد و تنک و خوئاساکانی منه ژیانی تیک داوه ... له بهر ئه وه دلّم مه شکینن» (هه مان: ٢٧).

٤- ده رئه نجام

به ختیار عه لی له رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیادا، رۆمانیک که ئه ساسه که ی له سه ر شیوه ی ریالیزی جادوویی مارکیز نووسیوه، هاوسه فه ری خوینه ره کانی له سه فه ریکی مه تر سیداردا ده بیت. سه فه ر ره نگدانه وه ی فه ره هه نگ و ده رده کانی کۆمه لگای جیهانی سه هه مه. ئه وه به جوریک دونیایه کی جوان له نیوان شه ره کاندا وینا ده کات، دار هه ناریکی جوان سه وز ده کات که هه مووان ده توانن له ژیر سه به ره که یدا دانیشن و په یمانی براده ری و هاوړپیه تی به ستن. ئه وه، خوینه ره له چوارچیوه ی ریالیزی جادوویی له دونیایه کی به راوه ژوودا به ره وه دونیایه کی خه یالی، به لکوو ئارمانی و ئایدیال ده بات و ناچار ی ده کات تا به و شتانه ی که رووی داوه یان رووی نه داوه زۆر تر بیری تیا بکاته وه.

به ختیار عه لی له رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیادا توانیوه تی به باشی له پیوه ره کانی شیوازی ریالیزی جادوویی له به یان کردنی چه مکه قوول و ورد و درپژه کانی که لک وه بگریت و ئه م پیوه رانه هاوتا له گه ل ده فه ره، فه ره هه نگ و داب و نه ریتی رۆژه لاتیدا له به شگه لیک له رۆمانه که دا جی بخات. له دپر به دپری ئه م به ره مه دا خه مباری و نامۆبوونی کاره کته ره کان له به رچاون که رۆحیکی هه ستیار و ناسکی له هه موو شوپتیکی ئه م ولاته دا سه رگه ردانه و ده رد و ئاواره بوونی خوی له گه ل ده رد و ره نجی خه لکی ولاته که ی خویدا له دۆخیکی نااشنادا تیکه ل ده کات.

سه‌رچاوه‌کان

- پارسی نژاد، کامران (۱۳۸۷). *نقد ادبیات منطبق با حقیقت*. تهران: خانه کتاب.
- حق روستا، مریم (۱۳۸۵). «تفاوت میان رئالیسم جادویی و رئالیسم شگفت‌انگیز و زاویه دید در آن‌ها با بررسی آیار گابریل گارسیا مارکز و آخو کارپینتر». *مجله پژوهش زبان‌های خارجی*، شماره ۳۰.
- شوشتری، منلوره (۱۳۹۱). «رئالیسم جادویی، واقعیت خیال‌انگیز». *فَللنامه هنر*، تهران، شماره ۷۵، لِّل ۳۲-۴۴.
- شیری، قهرمان (۱۳۸۷). *مکتب‌های داستان‌نویسی در ایران*. تهران: چشمه.
- علی، به‌ختیار (۱۳۹۱). *آخرین انار دنیا*. ترجمه آرش سنجابی. تهران: افراز، چاپ چهارم.
- کسیخان، حمیدرضا (۱۳۹۰). «بررسی تطبیقی مؤلفه‌های رئالیسم جادویی در طبل حلبی از گونتر گراس و یک لُدسال تنهایی از گابریل گارسیا مارکز». *دوفَللنامه دانشگاه الزهراء*، سال دوم، شماره ۴، لِّل ۱۰۵-۱۲۴.
- گیبرت، ریتا (۱۳۵۶). *هفت لدا*. ترجمه نازی عظیما. تهران: آگاه.
- مارکز، گابریل گارسیا (۱۳۸۴). *زنده‌ام که روایت کنم*. ترجمه کاوه میر عباسی. تهران: نشر نی، چاپ چهارم.
- میرلادقی، جمال و میمنت میرلادقی (۱۳۸۸). *واژه‌نامه هنر داستان‌نویسی*. تهران: مهناز، چاپ دوم.
- نیکوبخت، نالر و مریم رامین‌نیا (۱۳۸۴). «بررسی رئالیسم جادویی و تحلیل رمان اهل غرق». *مجله پژوهش‌های ادبی*، شماره ۸، لِّل ۱۳۹-۱۵۴.

Faris, W. B. (1995). "Scheherazade's Children: Magical Realism and Postmodern Fiction" In L. P. Zamora, & W. B. Faris (Eds.), *Magical Realism: Theory, History, Community*, (pp. 163-191). Durham, USA: Duke University Press.

Erickson, J. (1995). "Metoikoi and Magical realism in the Maghrebian Narratives of Tahar ben Jelloun and Abdelkebir khatibi" In L. P. Zamora, & W. B. Faris (Eds.), *Magical Realism: Theory, History, Community* (pp. 427-450). Durham, USA: Duke University Press.

